

Judikatūras krājums

ĢENERĀLADVOKĀTA HENRIKA SAUGMANDSGORA ĒES
[HENRIK SAUGMANDSGAARD ØE]
SECINĀJUMI,
sniegti 2020. gada 30. janvārī¹

Lieta C-452/18

XZ
pret
Ibercaja Banco SA

(*Juzgado de Primera Instancia e Instrucción n° 3 de Teruel* (Tervelas Pirmās instances un izmeklēšanas tiesa Nr. 3, Spānija) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu – Negodīgi noteikumi patērētāju līgumos – Direktīva 93/13/EEK – Hipotekārā aizdevuma līgums – Noteikums par procentu likmes mainīguma ierobežojumu (noteikums par procentu likmes minimumu) – Pārskatāmības trūkums – Negodīgums – Pušu noslēgts līgums, ar ko pārjaunots noteikums par procentu likmes minimumu, hipotekārā aizdevuma līguma spēkā esamības apstiprinājums un abpusēja atteikšanās par to celt prasību tiesā – Saderība ar Direktīvu 93/13 – Nosacījumi

I. Ievads

1. Šo lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu ir iesniegusi *Juzgado de Primera Instancia e Instrucción Nr. 3 de Teruel* (Tervelas Pirmās instances un izmeklēšanas tiesa Nr. 3, Spānija) saistībā ar strīdu starp XZ un *Ibercaja Banco SA* (turpmāk tekstā – “*Ibercaja*”). Būtībā pamatlietas dalībniekiem bija saistošs hipotekārā aizdevuma līgums ar mainīgu procentu likmi. Šajā līgumā bija paredzēts noteikums par minimālo procentu likmi, ar ko tika ierobežots minētās likmes mainīgums. *Tribunal Supremo* (Augstākā tiesa, Spānija) spriedumā ir apšaubīta šāda noteikuma saderība ar Spānijas tiesisko regulējumu, ar ko ir transponēta Direktīva 93/13/EEK par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos². Šajos apstākļos XZ un *Ibercaja* noslēdza līgumu, kura juridisko kvalifikāciju viņi apstrīd un kas ir līgums, ar kuru pārjauno attiecīgo noteikumu, apstiprina minētā aizdevuma līguma spēkā esamību un paredz abpusēju atteikšanos celt par to prasību tiesā.

2. Ar šiem jautājumiem iesniedzējtiesa Tiesai vaicā, vai šis līgums ir saderīgs ar Direktīvu 93/13. Tie dod Tiesai iespēju pirmo reizi lemt par to, vai un – attiecīgā gadījumā – ar kādiem nosacījumiem patērētājs līgumiskā ceļā var atteikties atsaukties uz kāda konkrēta noteikuma negodīgumu šīs direktīvas izpratnē. No šī jautājuma it īpaši ir atkarīgs, cik liela ir autonomija patērētājam un pārdevējam vai piegādātājam, lai apstiprinātu vai pārjaunotu, iespējams, negodīgu līguma noteikumu vai arī panāktu izlīgumus, it īpaši slēdzot darījumus [izlīgumus] ar mērķi savstarpējus strīdus šajā jomā atrisināt ārpus tiesas kārtībā.

¹ Oriģinālvaloda – franču.

² Padomes direktīva (1993. gada 5. aprīlis) (OV 1993, L 95, 29. lpp.).

3. Šajos secinājumos es paskaidrošu, ka ar Direktīvu 93/13 patērētājam un pārdevējam vai piegādātājam principā nav aizliegts noslēgt līgumu, kurā ir paredzēta patērētāja atteikšanās atsaukties uz iepriekš formulēta noteikuma negodīgumu. Tomēr šādā līgumā ir jāievēro šajā direktīvā noteiktās prasības, un it īpaši tajā paredzētā pārskatāmības prasība. Tādējādi es ierosināšu Tiesai pieņemt nostāju, kas ļauj tostarp atstāt spēkā “patiesus” izlīgumus, kas ir noslēgti, patērētājiem esot pilnībā informētiem, un vienlaikus padarīt par nepiemērojamiem tos, kurus uzspiež pārdevējs vai piegādātājs un kuri ir tikai šķietams izlīgums.

II. Atbilstošās tiesību normas

A. Direktīva 93/13

4. Direktīvas 93/13 3. pantā ir noteikts:

“1. Līguma noteikumu, par kuru nebija atsevišķas apspriešanās, uzskata par negodīgu, ja, pretēji prasībai pēc godprātības, tas rada ievērojamu nelīdzsvarotību pušu tiesībās un pienākumos, kas izriet no līguma, un tas notiek par sliktu patērētājam.

2. Noteikumu vienmēr uzskata par tādu, par kuru nebija atsevišķas apspriešanās, ja tas sastādīts jau iepriekš un patērētājam tādēļ nav bijusi iespēja iespaidot t[ā] saturu, jo īpaši saistībā ar iepriekš noformulētiem standartlīgumiem.

Tas, ka par zināmu noteikumu aspektiem vai par kādu īpašu noteikumu notikusi atsevišķa apspriešanās, neizslēdz šī panta piemērošanu pārējam līgumam, ja vispārējais līguma novērtējums norāda, ka tas tomēr ir iepriekš noformulēts standartlīgums.

Ja pārdevējs vai piegādātājs norāda, ka par kādu standarta noteikumu notikusi atsevišķa apspriešanās, pierādījuma pienākums šai sakarā ir viņam.

3. Pielikumā atrodas indikatīvs un nepilnīgs tādu noteikumu saraksts, ko var uzskatīt par negodīgiem.”

5. Šīs direktīvas 4. pantā ir paredzēts:

“1. Neskarot 7. pantu, līguma noteikuma negodīgumu novērtē, ņemot vērā preču vai pakalpojumu raksturu, attiecībā uz ko līgums noslēgts, un atsaucoties uz visiem apstākļiem līguma slēgšanas brīdī, kas ar to bijuši saistīti, kā arī visiem pārējiem līguma noteikumiem vai citu līgumu, no kā tas ir atkarīgs.

2. Noteikumu negodīguma novērtējums neattiecas ne uz līguma galvenā priekšmeta definīciju, ne arī ar cenas un atlīdzības atbilstīgumu pakalpojumiem vai precēm, kas par to saņemtas, ciktāl šie noteikumi ir vienkāršā, skaidri saprotamā valodā.”

6. Atbilstoši minētās direktīvas 6. panta 1. punktam:

“Dalībvalstis nosaka, ka negodīgi noteikumi, kas izmantoti pārdevēja vai piegādātāja ar patērētāju noslēgtā līgumā, atbilstoši savas valsts tiesību aktiem nav saistoši patērētājam un ka līgums ar tādiem pašiem noteikumiem turpina pusēm būt saistošs, ja tas var pastāvēt bez negodīgajiem noteikumiem.”

7. Šīs direktīvas pielikuma “3. panta 3. punktā minētie noteikumi” 1. punkta q) apakšpunktā ir minēti noteikumi, kuru mērķis vai sekas ir “izslēgt vai kavēt patērētāja tiesības celt prasību tiesā vai izmantot jebkādu citus tiesiskās aizsardzības līdzekļus, jo īpaši, pieprasot patērētājam iesniegt sūdzības tikai šķirējtiesā, uz ko neattiecas juridiskas normas, nevajadzīgi ierobežojot tam pieejamos pierādījumus vai liekot tam pierādīt faktus, kurus atbilstoši attiecīgajiem tiesību aktiem vajadzētu pierādīt citai līguma pusei”.

B. Spānijas tiesības

8. Direktīva 93/13 Spānijas tiesībās galvenokārt ir transponēta ar 1998. gada 13. aprīļa *Ley 7/1998 sobre condiciones generales de la contratación* (Likums 7/1998 par vispārējiem līgumu noteikumiem), kas kopā ar citiem tiesību aktiem, ar ko ir transponētas vairākas Savienības direktīvas patērētāju tiesību aizsardzības jomā, tika pārstrādāts ar 2001. gada 16. novembra *Real Decreto Legislativo 1/2007 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias* (Karaļa Dekrētlukums 1/2007, ar ko apstiprina Vispārīgā likuma par patērētāju un lietotāju aizsardzību pārstrādāto redakciju un citus papildu likumus; turpmāk tekstā – Karaļa Dekrētlukums 1/2007).

9. Karaļa Dekrētlukuma 1/2007 10. pantā ir noteikts:

“Iepriekšēja atteikšanās no tiesībām, kas ar šo tiesību normu ir atzītas patērētājam, nav spēkā; tāpat saskaņā ar [Spānijas] Civill kodeksa 6. pantu darbības, kas ir veiktas, apejot likumu, nav spēkā.”

10. Karaļa Dekrētlukuma 1/2007 83. panta 1. punktā ir paredzēts, ka “negodīgi noteikumi ir spēkā neesoši un uzskatāmi par tādiem, par kuriem nav panākta vienošanās”.

III. Pamatlieta, prejudiciālie jautājumi un tiesvedība Tiesā

11. Ar 2011. gada 23. decembra publisku dokumentu XZ iegādājās no attīstītāja nekustamo īpašumu. Šis īpašums bija apgrūtināts ar hipotēku, kas tika nostiprināta par labu *Caja de Ahorros de la Inmaculada de Aragón*, nodrošinot saskaņā ar 2010. gada 23. jūlija līgumu minētajam attīstītājam izsniegtā aizdevuma atmaksu³. Iegādājoties minēto īpašumu, XZ subrogācijas kārtībā pārņēma šo līgumu.

12. Atbilstoši hipotekārā aizdevuma līgumam minētajam aizdevumam bija piemērojama mainīgā procentu likme. Tomēr ar šī līguma noteikumu šis mainīgums tika ierobežots, nosakot gada maksimālo procentu likmi 9,75 % apmērā un gada minimālo procentu likmi 3,25 % apmērā.

13. 2014. gada 4. martā *Ibercaja*, kas pārņēma attiecīgo aizdevumu, ko bija izsniegusi *Caja de Ahorros de la Inmaculada de Aragón*⁴, noslēdza ar XZ tā saukto “pārjaunojuma līgumu, ar ko groza aizdevuma līgumu”. Šajā līgumā it īpaši bija paredzēts samazināt šim aizdevumam piemērojamo minimālo procentu likmi līdz 2,35 % no nākamā ikmēneša maksājuma līdz aizdevuma pilnīgai atmaksai. Turklāt minētajā līgumā bija iekļauts arī šādi formulēts noteikums:

“Līgumslēdzējas puses apstiprina, ka aizdevuma līgums ir spēkā un ir piemērojams, atzīst tā nosacījumus par atbilstīgiem un tādējādi abpusēji skaidri atsakās celt jebkādu prasību pret otru līgumslēdzēju pusi par noslēgto līgumu un tā noteikumiem, kā arī līdz šai dienai veiktajiem maksājumiem un maksām, ko tās atzīst par atbilstošām.”

³ Turpmāk tekstā – “hipotekārā aizdevuma līgums”.

⁴ No līguma sniegt prejudiciālu nolēmumu un *Ibercaja* apsvērumiem izriet, ka *Caja de Ahorros de la Inmaculada de Aragón* tika iekļauta *Banco Grupo Cajatrés SA* dienā, kuras datums nav norādīts. Vēlāk, 2013. gada 23. maijā, pati šī iestāde tika iekļauta *Ibercaja*, kas beigu beigās to pārņēma 2014. gada 1. oktobrī.

14. Turklāt šajā līgumā ir XZ rokrakstā veikta norāde, ko iepriekš bija sagatavojusi *Ibercaja*, un paraksts, ar ko XZ paziņoja:

“Es apzinos un saprotu, ka mana aizdevuma ikgadējā nominālā procentu likme nekad nebūs zemāka par 2,35 %.”

15. 2016. gada 14. janvārī XZ veica pēdējo aizdevuma ikmēneša maksājumu.

16. 2017. gada 1. februārī minētā persona cēla prasību *Juzgado de Primera Instancia e Instrucción Nr. 3 de Teruel* (Tervelas Pirmās instances un izmeklēšanas tiesa Nr. 3) un lūdza konstatēt hipotekārā aizdevuma līgumā iekļautā noteikuma par minimālo procentu likmi spēkā neesamību tā negodīguma dēļ un piespriet *Ibercaja* atmaksāt saskaņā ar šo noteikumu samaksātās summas.

17. Šajā tiesā *Ibercaja* nepiekrita, ka minētais noteikums ir negodīgs, un iebilda pret lūgto atmaksu, atsaucoties it īpaši uz “pārjaunojuma līgumu, ar ko groza aizdevuma līgumu”, ko tā bija noslēgusi ar XZ. Šajos apstākļos pēdējā minētā apgalvo, ka tiesību norma, saskaņā ar kuru negodīgi noteikumi “nav saistoši patērētājiem”, kā tas ir noteikts Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktā, ir jāpiemēro arī šim līgumam, tādējādi tas tāpat kā šis noteikums esot jāuzskata par spēkā neesošu.

18. Šādos apstākļos *Juzgado de Primera Instancia e Instrucción n° 3 de Teruel* (Tervelas Pirmās instances un izmeklēšanas tiesa Nr. 3) nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus:

“1) Vai princips par saistošā rakstura neesamību spēkā neesošiem noteikumiem ([Direktīvas 93/13] 6. pants) ir jāattiecinā arī uz turpmākiem līgumiem un juridiskiem darījumiem, kuri ietver šādus noteikumus, kā tas ir [“pārjaunojuma līguma, ar ko groza aizdevuma līgumu”], gadījumā?

Vai no tā ka pilnīga spēkā neesamība nozīmē, ka minētais noteikums līguma ekonomiskās un juridiskās darbības laikā nekad nav pastāvējis – var secināt, ka turpmākie juridiskie darījumi, proti, [“pārjaunojuma līgums, ar ko groza aizdevuma līgumu”], un to sekas attiecībā uz šādu noteikumu, arī izzūd no juridiskās realitātes un ir jāuzskata, ka tie nepastāv un nerada sekas?

2) Vai dokumenti, ar ko groza vai pārstrādā noteikumus, par kuriem nebija atsevišķas apspriešanās un kuri var neizturēt negodīguma neesamības un pārskatāmības pārbaudi, var tikt uzskatīti par līguma vispārīgiem noteikumiem Direktīvas 93/13 3. panta izpratnē, un līdz ar to tos tāpat kā oriģinālos dokumentus, kas tika pārjaunināti vai pielāgoti, skar tie paši spēkā neesamības pamati?

3) Vai [“pārjaunojuma līgumā, ar ko groza aizdevuma līgumu”], iekļautā atteikšanās no prasības celšanas tiesā arī ir jāuzskata par spēkā neesošu, ciktāl līgumos, kurus parakstīja klienti, viņi netika informēti par tajos iekļautu spēkā neesošu noteikumu, ne arī par tiesībām saņemt naudas summu vai finanšu vērtību kā procentu, kas ir samaksāti atbilstoši sākotnēji iekļautajam “noteikumam par procentu likmes minimumu”, atmaksu?

Tādējādi ir norādīts, ka klients paraksta atteikšanos no prasības celšanas tiesā, lai gan banka viņu neinformēja par to, no kā un cik lielas naudas summas viņš atsakās.

4) Vai, analizējot [“pārjaunojuma līgumu, ar ko groza aizdevuma līgumu”], saskaņā ar Tiesas judikatūru un Direktīvas 93/13 3. panta 1. punktu un 4. panta 2. punktu, jaunais “noteikums par procentu likmes minimumu”, kas ir iekļauts minētajā pārjauninājuma līgumā, ir no jauna uzskatāms par nepārskatāmu, ja banka atkārtoti neievēro *Tribunal Supremo* (Augstākā tiesa) 2013. gada 9. maija spriedumā noteiktos pārskatāmības kritērijus un neinformē klientu par patiesām finanšu izmaksām, kuras rodas, piemērojot šo aizdevuma līgumā iekļauto noteikumu, tādējādi, ka viņš var uzzināt procentu likmi (un attiecīgo maksājuma summu), kas viņam ir jāmaksā, piemērojot jauno noteikumu par procentu likmes minimumu, kā arī procentu likmi (un

attiecīgo maksājuma summu), kas viņam būtu jāmaksā, ja netiktu piemērots noteikums par procentu likmes minimumu un ja procentu likme būtu tā, kas ir noteikta aizdevuma līgumā, nepiemērojot minimālo procentu likmi?

Proti, vai, liekot parakstīt dokumentu, kas ir nosaukts par “pārjaunojuma dokumentu” attiecībā uz “noteikumiem par procentu likmes minimumu”, finanšu iestādei ir jāiztur Direktīvas 93/13 3. panta 1. punktā un 4. panta 2. punktā paredzētās pārskatāmības pārbaudes un jāinformē patērētājs par to, cik liels ir viņam nodarītais kaitējums, piemērojot “noteikumus par procentu likmes minimumu”, kā arī par procentu likmi, kas tiktu piemērota, ja šādi noteikumi nepastāvētu, un, ja tā nav to izdarījusi, vai arī šie dokumenti ir spēkā neesoši?

- 5) Vai noteikumu kopumu par prasību celšanu tiesā, kas ir iekļauts [“pārjaunojuma līguma, ar ko groza aizdevuma līgumu”], vispārīgajos noteikumos, var uzskatīt par negodīgiem noteikumiem to satura dēļ Direktīvas 93/13 3. panta 1. punkta izpratnē, skatot to kopsakarā ar pielikumu, kurā uzskaitīti negodīgi noteikumi, un konkrēti ar [šī pielikuma 1. punkta] q) apakšpunktu [..], jo tie ierobežo patērētāja tiesības īstenot tiesības, kas var rasties vai atklāties pēc līguma parakstīšanas, kā tas bija gadījumā, kad radās iespēja pieprasīt atmaksāt visus samaksātos procentus (saskaņā ar spriedumu *Gutiérrez Naranjo* u.c.⁵⁾)?”

19. Iesniedzējtiesas nolēmums, kas pieņemts 2018. gada 26. jūnijā, Tiesas kancelejā tika reģistrēts 2018. gada 11. jūlijā. Rakstveida apsvērumus ir iesniegusi *Ibercaja*, Spānijas valdība, kā arī Eiropas Komisija. Šie paši lietas dalībnieki un ieinteresētās personas, kā arī XZ piedalījās tiesas sēdē, kas notika 2019. gada 11. septembrī.

IV. Vērtējums

20. Šīs lietas pamatā ir problēma, kas attiecas uz aizdevuma līgumos izmantotajiem noteikumiem par procentu likmes minimumu⁶. Īsumā atgādinu, ka Spānijas bankas pirms un finanšu krīzes laikā, kas satricināja pasaules ekonomiku laikposmā no 2007. līdz 2012. gadam, it īpaši īstenoja praksi, saskaņā ar kuru tika piedāvāti hipotekārie aizdevumi ar mainīgu procentu likmi, iekļaujot šādu noteikumu, lai ierobežotu šīs likmes mainīgumu. Precīzāk, šajā noteikumā ir paredzēts – ja minētā likme ir zemāka par minimālo procentu likmi, aizņēmējam ir jāmaksā procenti, kas atbilst šai likmei⁷. Tādējādi praksē šo noteikumu par procentu likmes minimumu dēļ Spānijas patērētājiem tika liegta iespēja gūt labumu no procentu likmes krituma šīs finanšu krīzes laikā, aizsargājot kredītiestādes no nelabvēlīgām sekām, kuras šim kritumam būtu jāizraisa uz to peļņu⁸.

21. Tāpēc noteikumu par procentu likmes minimumu izmantošana Spānijas bankām nepalika bez sekām. *Tribunal Supremo* (Augstākā tiesa) 2013. gada 9. maija spriedumā⁹ konstatēja negodīgumu pārskatāmības trūkuma dēļ un tādējādi atzina vispārīgajos nosacījumos paredzētos noteikumus par minimālo procentu likmi, ko piemēro trīs no šīm bankām, par spēkā neesošiem. Tomēr šī tiesa sava sprieduma sekas ierobežoja laikā, un tās skāra tikai summas, kuras patērētāji bija samaksājuši saskaņā

5 Spriedums, 2016. gada 21. decembris (C-154/15, C-307/15 un C-308/15; turpmāk tekstā – “spriedums *Gutiérrez Naranjo*”, EU:C:2016:980).

6 Šī problemātika jau ir nonākusi Tiesas uzmanības lokā. Skat. it īpaši spriedumu, 2016. gada 14. aprīlis, *Sales Sinués un Drame Ba* (C-381/14 un C-385/14, EU:C:2016:252); spriedumu *Gutiérrez Naranjo*, kā arī rīkojumu, 2013. gada 14. novembris, *Banco Popular Español* un *Banco de Valencia* (C-537/12 un C-116/13, EU:C:2013:759).

7 Skat. spriedumu *Gutiérrez Naranjo*, 18. punkts.

8 Šī prakse ir ļoti izplatīta: piemēram, šāds noteikums tika piemērots vismaz trešajai daļai no 2010. gadā izsniegtajiem hipotekārajiem aizdevumiem Spānijā (skat. Zunzunegui, F., “Mortgage Credit – Mis-selling of Financial Products – Study requested by the ECON committee”, *European Parliament, Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, Directorate-General for Internal Policies*, 2018. gada jūnijs, 23.–32. lpp. un tajā minētās atsaucēs).

9 Spriedums Nr. 241/2013 (turpmāk tekstā – “*Tribunal Supremo* 2013. gada 9. maija spriedums” vai “2013. gada 9. maija spriedums”, ES:TS:2013:1916).

ar šiem noteikumiem pirms tā publicēšanas dienas¹⁰. Lai arī pamatlietas dalībnieki nav vienisprātis par šī sprieduma publicitātes apjomu tā pasludināšanas brīdī, manuprāt, var droši apgalvot, ka tas vismaz ir radījis nopietnas šaubas par to, vai citu banku izmantotajiem noteikumiem par procentu likmes minimumu varēja piemist šāds pārskatāmības trūkums.

22. Šajos apstākļos 2013. gada jūlijā *Ibercaja* pieņēma iekšējo politiku, proti, tā noslēdza ar dažiem vai pat visiem saviem klientiem, ar kuriem tai bija noslēgts hipotekārā aizdevuma līgums, kurā bija iekļauts noteikums par procentu likmes minimumu¹¹, tā saukto “pārjaunojuma līgumu, ar ko groza aizdevuma līgumu”. Šajā līgumā it īpaši bija paredzēts samazināt attiecīgajam klientam piemērojamo procentu likmes minimumu no nākamā ikmēneša maksājuma līdz šī aizdevuma beigām, kā arī skaidra abpusēja atteikšanās celt prasību tiesā par minētā aizdevuma līguma noteikumiem. 2014. gada 4. martā *Ibercaja* šādu līgumu noslēdza ar XZ.

23. 2016. gada 21. decembrī Tiesa, kurai vairākas Spānijas tiesas uzdeva jautājumu par to, kādi secinājumi tām ir jāizdara no konstatējuma par noteikuma par procentu likmes minimumu negodīgumu, pasludināja spriedumu *Gutiérrez Naranjo*. Šajā spriedumā Tiesa būtībā nosprieda, ka saskaņā ar Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktu valsts tiesai gadījumā, ja tā konstatē šāda noteikuma negodīgumu, principā tā ir jāizslēdz tā piemērošana un jāliek atmaksāt patērētājam saskaņā ar to samaksātās summas¹². Tiesa turklāt precizēja, ka šai tiesību normai ir pretrunā tas, ka šīs tiesības uz [samaksāto summu] atmaksu ir ierobežotas laikā, kā nosprieda *Tribunal Supremo* (Augstākā tiesa) savā 2013. gada 9. maija spriedumā¹³.

24. Iespējams, uzzinājusi par šo Tiesas spriedumu, XZ 2017. gada 1. februārī vērsās iesniedzējtiesā un lūdza konstatēt viņas hipotekārā aizdevuma līgumā iekļautā noteikuma par procentu likmes minimumu spēkā neesamību tā negodīguma dēļ un piespriet *Ibercaja* atmaksāt viņai saskaņā ar šo noteikumu samaksāto summu¹⁴.

25. Šajā tiesā galvenokārt ir uzdots jautājums par to, kādas tiesiskas sekas uz šīm prasībām var izraisīt “pārjaunojuma līgums, ar ko groza aizdevuma līgumu”, kuru 2014. gada 4. martā noslēdza XZ un *Ibercaja*.

26. Banka apgalvo, ka šis līgums liedz XZ atsaukties tiesā uz sākotnējā hipotekārā aizdevuma līgumā iekļautā noteikuma par procentu likmes minimumu negodīgumu. Tās argumentācijā šajā ziņā ir atkārtoti argumenti no *Tribunal Supremo* (Augstākā tiesa) 2018. gada 11. aprīļa sprieduma¹⁵ attiecībā uz identiskiem līgumiem, ko *Ibercaja* bija noslēgusi ar diviem citiem tās klientiem. Šī tiesa būtībā nosprieda, ka šāds līgums ir pušu noslēgts *izlīgums*¹⁶, lai ārpus tiesas kārtībā un galīgi novērstu ar tās 2013. gada 9. maija spriedumu radīto neskaidrību saistībā ar viņu aizdevuma līgumos iekļautā

10 *Tribunal Supremo* (Augstākā tiesa) vēlāk apstiprināja šo risinājumu (skat. tostarp spriedumus, 2015. gada 25. marts, Nr. 139/2015 (ES:TS:2015:1280), un 2015. gada 29. aprīlis, Nr. 222/2015 (ES:TS:2015:2207)). Skat. spriedumu *Gutiérrez Naranjo*, 18.–21. un 67. punkts.

11 Pēc *Ibercaja* domām, tās darbiniekiem bija jāpiedāvā iespēja noslēgt “pārjaunojuma līgumu, ar ko groza aizdevuma līgumu”, tikai tiem klientiem, kas pēc *Tribunal Supremo* 2013. gada 9. maija sprieduma pasludināšanas iesniedza sūdzību par viņu līgumā iekļauto noteikumu par procentu likmes minimumu. Savukārt XZ uzskata, ka šādu līgumu noslēgšana bija daļa no kampaņas, kas bija paredzēta visiem klientiem, kuru līgumos bija iekļauts šāds noteikums par procentu likmes minimumu, neatkarīgi no tā, vai viņi par to bija iesnieguši sūdzību. Es precizēju, ka jautājumu par to, vai XZ bija iesniegusi šādu sūdzību, pamatlietas dalībnieki apspriež iesniedzējtiesā (skat. šo secinājumu 80. punktu).

12 Jeb, konkrēti, starpību starp saskaņā ar procentu likmes minimumu samaksāto summu un summu, kas būtu bijusi jāmaksā, ja nebūtu noteikts šis procentu likmes minimums un būtu piemērota mainīgā procentu likme.

13 Skat. spriedumu *Gutiérrez Naranjo*, 61.–75. punkts, kā arī šo secinājumu 21. punktu.

14 XZ gadījums nebūt nav vienīgais. Spānijas tiesās ir iesniegtas vairāk nekā miljons prasību atmaksāt saskaņā ar noteikumu par procentu likmes minimumu samaksātās summas (skat. Zunzunegui, F., minēts iepriekš, 6. lpp.). Par *Tribunal Supremo* 2013. gada 9. maija sprieduma un sprieduma *Gutiérrez Naranjo* ietekmi uz Spānijas ekonomiku skat. International Monetary Fund, *IMF Country Report N° 17/345, Spain: Financial Sector Assessment Program – Technical Note on Supervision of Spanish Banks – Select[ed] issues*, 2017. gada 13. novembris, 8., 10., 23. un 53. lpp., hipotekāro aizdevumu pārdošanu, kas ietver noteikumu par procentu likmes minimumu, atzīstot par tādu, kas šai ekonomikai radīja sistēmisku risku.

15 Spriedums Nr. 205/2018 (turpmāk tekstā – “*Tribunal Supremo* 2018. gada 11. aprīļa spriedums” vai “2018. gada 11. aprīļa spriedums”, ES:TS:2018:1238).

16 Saskaņā ar Spānijas Civill kodeksa 1809. pantu izlīgums ir līgums, ar kuru puses, katra saņemot, apsolut vai paturot kādu lietu, novērš tiesvedības ierosināšanu vai to izbeidz, ja tā tika uzsākta.

noteikuma par procentu likmes minimumu spēkā esamību, un ka tas tika noslēgts, abpusēji piekāpjoties, kas izpaudās kā šajā noteikumā paredzētās robežvērtības samazināšana. Tādējādi tiesa nevarēja izskatīt jautājumu par minētā noteikuma negodīgumu, jo šis izlīgums bija saistošs pusēm. Šajos apstākļos *Tribunal Supremo* (Augstākā tiesa) nosprieda, ka ar Direktīvu 93/13 pārdevējam vai piegādātājam un patērētājam nav liegts rast kompromisus, lai ārpustiesas kārtībā atrisinātu savus strīdus. Turklāt šī tiesa uzskatīja, ka attiecīgie līgumi patērētājiem bija pārskatāmi¹⁷.

27. Savukārt XZ apgalvo, ka “pārjaunojuma līgums, ar ko groza aizdevuma līgumu”, esot jāuzskata par spēkā neesošu un ka tas tādā iesniedzējtiesai nevar liegt izskatīt šīs prasības. Viņas argumentācijā šajā ziņā ir atspoguļotas atsevišķās domas, kas ir pievienotas *Tribunal Supremo* 2018. gada 11. aprīļa spriedumam¹⁸ un ir minētas iepriekšējā punktā. Tā būtībā nosprieda, ka šāds līgums nav izlīgums, bet attiecīgo klientu hipotekārā aizdevuma līgumos iekļautā noteikuma par procentu likmes minimumu *pārjaunojuma līgums*¹⁹, jo šāds pārjaunojums saskaņā ar valsts tiesībām nav spēkā²⁰. Katrā ziņā, pirmkārt, Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktam neesot pretrunā tas, ka puses groza vai apstiprina negodīgu noteikumu, vai arī tas, ka patērētājs atsakās no tiesībām par to celt prasību tiesā. Otrkārt, šāds līgums nav pārskatāms, ja tajā nav sniegta informācija, kas ļauj patērētājiem aptvert ekonomiskās un tiesiskās sekas, kas viņiem rastos tā noslēgšanas dēļ. Iesniedzējtiesai, šķiet, ir tāds pats viedoklis.

28. Sākumā es norādu, ka, lai arī no diviem iepriekšējiem punktiem izriet, ka pamatlietas dalībnieki nav vienisprātis par “pārjaunojuma līguma, ar ko groza aizdevuma līgumu”, juridisko kvalifikāciju, šis jautājums, kā norāda Komisija, attiecas tikai uz Spānijas tiesībām, tāpēc tas ir jāatrisina nevis Tiesai, bet iesniedzējtiesai.

29. Savukārt Tiesai saistībā ar Direktīvu 93/13 ir jāanalizē gadījums, kad 1) patērētājam un pārdevējam vai piegādātājam ir saistošs līgums, 2) ir radušās nopietnas šaubas par šī līguma noteikuma iespējamo negodīgumu šīs direktīvas 3. panta 1. punkta izpratnē²¹ un 3) puses, noslēdzot turpmāku līgumu, pārjaunoja attiecīgo noteikumu²², apstiprināja sākotnējā līguma spēkā esamību un savstarpēji atteicās par to celt prasību tiesā. Precīzāk, vispirms, kā to lūdz iesniedzējtiesa savā pirmajā jautājumā, ir jānoskaidro, vai minētās direktīvas 6. panta 1. punktā *principā* ir pretrunā tas, ka šāds līgums rada saistošas sekas patērētājam. Šo secinājumu pirmajā daļā es izklāstīšu iemeslus, kuru dēļ, manuprāt, tas tā nav (A daļa).

17 Detalizētākai informācijai skat. šo secinājumu 82. punktu.

18 Turpmāk tekstā – “tiesneša *Orduña Moreno* atsevišķās domas”.

19 Pārjaunojums ir tostarp Spānijas Civilt kodeksa 1203. pantā paredzēts līgums, ar ko abas puses, kurām ir saistoša iepriekšēja saistība, groza šo saistību vai aizstāj to ar citu.

20 Skat. šo secinājumu 31. zemsvītras piezīmi.

21 *Ibercaja* un Spānijas valdība uzsvēra, ka *Tribunal Supremo* (Augstākā tiesa) ar 2013. gada 9. maija spriedumu neatcēla visus negodīgus noteikumus par procentu likmes minimumu, bet tikai tos, kurus izmantoja trīs bankas, pret kurām tajā bija celta prasība par neatļautas darbības izbeigšanu. Turklāt saskaņā ar šo spriedumu noteikumi par procentu likmes minimumu ir negodīgi tikai tad, ja tie nav pārskatāmi; un tas tiesai ir jākonstatē katrā atsevišķā gadījumā. Taču brīdī, ka pamatlietas dalībnieki noslēdza “pārjaunojuma līgumu, ar ko groza aizdevuma līgumu”, hipotekārā aizdevuma līgumā paredzētais noteikums par procentu likmes minimumu nebija apstrīdēts tiesā. XZ un Komisija tomēr apgalvo, ka šajā spriedumā ir paredzēti ļoti stingri pārskatāmības nosacījumi, tādējādi vismaz pastāv liela varbūtība, ka strīdīgais noteikums par procentu likmes minimumu ir negodīgs. Pēc to domām, gandrīz 97 % gadījumu tiesvedībās, kas ir ierosinātas par negodīgiem noteikumiem, tostarp noteikumiem par procentu likmes minimumu, iznākums ir labvēlīgs patērētājiem. Es atgādinu, ka spriedumā *Gutiérrez Naranjo* Tiesa nelēma par noteikumu par procentu likmes minimumu negodīgumu. Tā balstījās uz premisu, ka tie bija negodīgi. Arī šajā lietā Tiesai nav jāuzskata šis jautājums.

22 Precīzāk izsakoties, tas nav līguma noteikums, kas tiek pārjaunots, bet gan no tā izrietošais pienākums. Es tomēr ērtības labad šajos secinājumos runāšu par “pārjaunojuma noteikumu”.

A. Par patērētāja tiesībām pārjaunot, iespējams, negodīgu noteikumu, apstiprināt tā spēkā esamību un/vai atteikties celt par to prasību (pirmais prejudiciālais jautājums)

30. Atgādinu, ka Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktā ir noteikts, ka “negodīgi noteikumi, kas izmantoti pārdevēja vai piegādātāja ar patērētāju noslēgtā līgumā, atbilstoši savas valsts tiesību aktiem nav saistoši patērētājam”. Atbilstoši šai tiesību normai, konstatējot attiecīgā līguma noteikuma negodīgumu, valsts tiesai ir jāizdara secinājumi, kas saskaņā ar valsts tiesībām izriet no šī konstatējuma, lai nodrošinātu, ka patērētājam šis noteikums nebūtu saistošs. Minētajai tiesai ir pienākums novērst šī noteikuma piemērošanu, lai tas neradītu saistošas sekas patērētājam²³.

31. Spriedumā *Gutiérrez Naranjo* Tiesa vēl arī precizēja, ka negodīgs noteikums “principā ir uzskatāms par tādu, kas nekad nav pastāvējis, un tādējādi tam nevar būt nekādas ietekmes attiecībā uz patērētāju”. Līdz ar to tiesas konstatējuma par šāda noteikuma negodīgumu sekām principā “būtu jābūt tāda patērētāja tiesiskā un faktiskā stāvokļa atjaunošanai, kāds tam būtu bijis, ja šī noteikuma nebūtu bijis”. Ja ar attiecīgo noteikumu patērētājam tiek uzlikts pienākums maksāt naudas summas, tiesas pienākums novērst tā piemērošanu “principā ietver atbilstošas ar atlīdzināšanu saistītas sekas attiecībā uz šīm pašām summām”²⁴.

32. Līdz ar to, ja iesniedzējtiesa pamatlietā konstatētu, ka hipotekārā aizdevuma līgumā iekļautais noteikums par procentu likmes minimumu ir negodīgs Direktīvas 93/13 3. panta 1. punkta izpratnē, tai principā būtu jāatceļ šis noteikums saskaņā ar šīs direktīvas 6. panta 1. punktu un jāpiespriež *Ibercaja* atmaksāt XZ summas, kuras viņa samaksāja saskaņā ar minēto noteikumu.

33. Tomēr saskaņā ar Spānijas tiesību interpretāciju, ko ir sniegusi *Tribunal Supremo* (Augstākā tiesa) 2018. gada 11. aprīļa spriedumā, “pārjaunojuma līgums, ar ko groza aizdevuma līgumu”, *liegtu iesniedzējtiesai izskatīt jautājumu par šī noteikuma par procentu likmes minimumu negodīgumu*²⁵. Precīzāk, Spānijas valdība norāda – ja XZ vairs nevarētu lūgt tiesai pārbaudīt hipotekārā aizdevuma līgumā sākotnēji iekļautā noteikuma par procentu likmes minimumu spēkā esamību, tā tomēr varētu apstrīdēt šajā līgumā paredzētā jaunā noteikuma par procentu likmes minimumu spēkā esamību.

34. Šajos apstākļos rodas jautājums par to, vai, kā apgalvo XZ²⁶, Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktam principā ir pretrunā tas, ka patērētājs un pārdevējs vai piegādātājs noslēdz līgumu par, iespējams, negodīga noteikuma pārjaunojumu, apstiprina²⁷ tā spēkā esamību un/vai atsakās celt par to prasību, – vai, precīzāk, vai šai tiesību normai ir pretrunā tas, ka šis līgums ir saistošs patērētājam.

35. Kā esmu norādījis iepriekš, es nepiekrītu šim viedoklim. Proti, uz šo jautājumu, manuprāt, ir jāsniedz niansēta atbilde.

23 Skat. tostarp spriedumus, 2009. gada 6. oktobris, *Asturcom Telecomunicaciones* (C-40/08, EU:C:2009:615, 58. punkts); 2012. gada 15. marts, *Pereničová un Perenič* (C-453/10, EU:C:2012:144, 30. punkts); 2012. gada 14. jūnijs, *Banco Español de Crédito* (C-618/10, EU:C:2012:349, 65. punkts), kā arī 2013. gada 30. maijs, *Jörös* (C-397/11, EU:C:2013:340, 41. punkts).

24 Spriedums *Gutiérrez Naranjo*, 61. un 62. punkts.

25 Skat. šo secinājumu 26. punktu.

26 Skat. šo secinājumu 27. punktu.

27 Ar šo terminu es domāju aktu, ar ko viena līgumslēdzēja puse atsakās atsaukties uz kādu spēkā neesamības pamatu, kas tostarp paredzēts Spānijas Civilkodeksa 1309.–1313. pantā.

36. Es uzskatu, ka XZ pieeja ir balstīta uz Tiesas judikatūru, saskaņā ar kuru, ņemot vērā to, ka patērētājs salīdzinājumā ar pārdevēju vai piegādātāju ir nelabvēlīgākā situācijā gan attiecībā uz iespēju risināt sarunas, gan attiecībā uz informētības līmeni, Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkts ir *imperatīva norma*, kas ir vērsta uz to, lai formālo līdzsvaru, ko tā nodibina starp līgumslēdzēju pušu tiesībām un pienākumiem, aizstātu ar reālu līdzsvaru, kas var atjaunot minēto pušu vienlīdzību, jo šī tiesību norma turklāt ir jāuzskata par normu, kas ir ekvivalenta valsts normām, kurām valsts tiesību sistēmā ir *sabiedriskās kārtības* normu spēks²⁸.

37. Es piekritu, ka šī judikatūra, lasot to kopā ar šo secinājumu 30. un 31. punktā atgādināto judikatūru, zināmā mērā atgādina vairāku dalībvalstu, tostarp Spānijas Karalistes, tiesībās pastāvošo *pilnīgas spēkā neesamības* sistēmu²⁹. Tieši tāda sankcija Spānijas tiesībās ir paredzēta līguma noteikuma negodīguma konstatēšanas gadījumā³⁰. Taču pilnīgas spēkā neesamības sistēmā nav vietas līgumslēdzēju pušu gribai. Tās nevar apstiprināt vai pārjaunot par spēkā neesošu atzītu saistību. Tās arī nedrīkst pielāgot šādu saistību: tiesa pēc savas ierosmes konstatēs šo darījumu spēkā neesamību un to ietekmes neesamību. XZ ieskatā patērētājs un pārdevējs vai piegādātājs tātad nevarētu atjaunināt, apstiprināt vai pielāgot negodīgu noteikumu. Iespējama pušu vienošanās nevar liegt tiesai pārbaudīt jautājumu par konkrētā līguma noteikuma negodīgo raksturu³¹.

38. Tomēr Tiesas judikatūra faktiski nesniedzas tik tālu. Proti, tajā ir pastāvīgi nospriests – un, manuprāt, tam ir izšķiroša nozīme –, ka *patērētājs var atteikties atsaukties uz līguma noteikuma negodīgumu*³². Pēc Tiesas domām, “Direktīva 93/13 nesniedzas tik tālu, lai tajā patērētāju labā ieviestu aizsardzības sistēmu pret to, ka pārdevējs vai piegādātājs lieto negodīgus noteikumus, padarītu obligātu”³³, un “tiesības uz patērētāju efektīvu aizsardzību ietver arī tiesības atteikties atsaukties uz savām tiesībām”³⁴.

39. Spriedumā *Banif Plus Bank*³⁵ Tiesa tādējādi precizēja, ka valsts tiesai ir pienākums “attiecīgā gadījumā ņemt vērā patērētāja pausto gribu, ja, apzinoties, ka negodīga klauzula nav saistoša, patērētājs tomēr norāda uz savu iebildi, ka tā tiek ignorēta, tādējādi dodot brīvu un nepārprotamu [apzinātu] piekrišanu attiecīgajai klauzulai”.

28 Skat. tostarp spriedumus, 2006. gada 26. oktobris, *Mostaza Claro* (C-168/05, EU:C:2006:675, 25., 36. un 37. punkts); 2009. gada 6. oktobris, *Asturcom Telecomunicaciones* (C-40/08, EU:C:2009:615, 30., 51. un 52. punkts), kā arī 2018. gada 17. maijs, *Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen* (C-147/16, EU:C:2018:320, 26., 27., 34. un 35. punkts).

29 Es atgādinu, ka vairāku valstu tiesībās, tostarp Beļģijas Karalistes, Francijas Republikas un Spānijas Karalistes tiesībās, ir nošķirta līgumu “pilnīga” un “relatīva” spēkā neesamība. Pilnīga spēkā neesamība iestājas automātiski, un tā ir jākonstatē tiesai pēc savas ierosmes. Savukārt uz relatīvu spēkā neesamību tiesā var atsaukties tikai tā puse, ko aizsargā likums, un attiecīgā gadījumā to pasludina tiesa. Ir vispāratzīts, ka šo divu sankciju nošķiršanas kritērijs ir pārkāptās tiesību normas pamats – atkarībā no tā, vai tās mērķis ir aizsargāt vispārējās intereses vai privātās intereses. Pirmajā gadījumā spēkā neesamība ir pilnīga, bet otrajā gadījumā – tā ir relatīva. Skat. tostarp ģenerāladvokātes V. Trstenjakas [V. Trstenjak] secinājumus lietā *Martín Martín* (C-227/08, EU:C:2009:295, 51. punkts un tajā minētā judikatūra).

30 Skat. Karaļa Dekrētlikuma 1/2007 83. panta 1. punktu.

31 Skat. it īpaši *Tribunal Supremo* (Augstākā tiesa) 2017. gada 16. oktobra spriedumu Nr. 558/2017. Šajā spriedumā šī tiesa nosprieda, ka bankas un patērētāja noslēgtais “pārjaunojuma līgums”, kurā viņi pārjaunoja aizdevuma līgumā iekļauto noteikumu par procentu likmes minimumu, nav spēkā šī noteikuma negodīguma dēļ un tādējādi uz to bija attiecināma pilnīga spēkā neesamība. Skat. arī spriedumu, 2015. gada 26. februāris, *Matei* (C-143/13, EU:C:2015:127, 37.–42. punkts). Lietā, kurā ir pasludināts šis spriedums, divi patērētāji apstrīdēja tiesā vairākus viņu aizdevuma līguma noteikumus. Valsts tiesa uzdeva Tiesai vairākus jautājumus par Direktīvas 93/13 interpretāciju. Šie patērētāji un atbildētāja banka vēlāk noslēdza izlīgumu, lai ārpustiesas kārtībā atrisinātu strīdu. Šī banka uz to ir atsaukusies Tiesā, lai pamatotu prejudiciālo jautājumu nepieņemamību. Valsts tiesa tomēr norādīja Tiesai, ka tā nav ņēmusi vērā šo izlīgumu, jo jautājums par attiecīgo līguma noteikumu iespējamo negodīgumu ir *sabiedriskās kārtības jautājums, par kuru puses nevar vienoties*. Es uzsveru, ka Tiesa savā spriedumā nelēma par šo jautājumu. Tā tikai konstatēja, ka strīds joprojām tika izskatīts iesniedzējtiesā, un tādējādi tā noraidīja tajā izvirzīto iebildi par nepieņemamību.

32 Skat. spriedumu, 2009. gada 4. jūnijs, *Pannon GSM* (C-243/08, EU:C:2009:350, 33. un 35. punkts).

33 Spriedums, 2019. gada 3. oktobris, *Dziubak* (C-260/18, EU:C:2019:819, 54. punkts).

34 Spriedums, 2016. gada 14. aprīlis, *Sales Sinués un Drame Ba* (C-381/14 un C-385/14, EU:C:2016:252, 25. punkts). Attiecībā uz šī formulējuma izcelsmi skat. ģenerāladvokātes J. Kokotes [J. Kokott] secinājumus lietā *Duarte Hueros* (C-32/12, EU:C:2013:128, 53. punkts).

35 Spriedums, 2013. gada 21. februāris (C-472/11, EU:C:2013:88, 35. punkts).

40. Atšķirībā no Komisijas es nedomāju, ka šiem apsvērumiem ir nozīme tikai tādā situācijā, kad tiesa pēc savas ierosmes ir konstatējusi līguma noteikuma negodīgumu un informējusi par to patērētāju. No tā, manuprāt, izriet vispārēja loģika, saskaņā ar kuru patērētājs var atteikties atsaukties uz attiecīgā noteikuma negodīgumu ar nosacījumu, ka šis atteikšanās pamatā ir *viņa brīva un apzināta piekrišana*, kā šajā spriedumā ir nospriedusi Tiesa.

41. Šī loģika, manuprāt, atspoguļo Tiesas judikatūrā pausto domu, saskaņā ar kuru Direktīvas 93/13 mērķis tostarp ir novērst to, ka patērētājs uzņemas saistības, kuras viņš neizprot vai kuru tvērumu viņš īsti neapzinās³⁶. Ja, tieši pretēji, patērētājs apzinās tiesiskās sekas, kuras viņam rada atteikšanās no aizsardzības, kas viņam ir piedāvāta šajā direktīvā, šī atteikšanās ir saderīga ar šo direktīvu.

42. Taču, ja tiek uzskatīts, ka patērētājs apzinās savas darbības sekas, kad viņš tiesā atsakās atsaukties uz to pēc tam, kad viņu tiesa ir informējusi par noteikuma negodīgumu, tas nenozīmē, ka nebūtu citas situācijas, kurā to būtu iespējams darīt. It īpaši es neredzu šķēršļus, kas principā liegtu patērētājam īstenot savas atteikšanās tiesības līgumiskā ceļā, ar nosacījumu – es vēlreiz to uzsveru –, ka šis atteikšanās pamatā ir brīva un apzināta piekrišana. Tomēr attiecībā uz šo pēdējo minēto aspektu es uzskatu, ka abus gadījumus ir nepieciešams pretnostatīt.

43. Manuprāt, pirmkārt, patērētājs, nopērkot no pārdevēja precī vai saņemot pakalpojumu no pakalpojuma sniedzēja, nekad nevar iepriekš atteikties no aizsardzības, kas viņam ir nodrošināta ar Direktīvu 93/13. Pārdošanas vai pakalpojumu līguma noteikums, ar ko tiek apstiprināta tā spēkā esamība vai atteikšanās no tiesībām celt prasību tiesā, nevar būt saistošs patērētājam. Turklāt dažādos Savienības tiesību aktos šāda atteikšanās ir skaidri aizliegta³⁷.

44. Proti, šādu atteikšanos nekādā gadījumā nevar uzskatīt par “nepārprotamu [apzinātu]”. Patērētāju tiesībās nodrošinātās aizsardzības nozīmīgumu katrs faktiski sāk izprast tikai tad, kad rodas grūtības un kad viņam ir vajadzīga konkrēta aizsardzība. Manuprāt, tieši šajā nozīmē ir jāsaprot doma par *iepriekšēju atteikšanos*: atteikšanās ir “iepriekšēja”, ja tā ir pausta brīdī, kad starp pārdevēju vai piegādātāju un patērētāju tiek nodibinātas līgumattiecības, attiecībā uz kurām pēdējais minētais nespēj iedomāties vai nepiešķir pietiekamu nozīmi apstāklim, ka tās var kļūt problemātiskas.

45. Savukārt, otrkārt, ja šajās līgumattiecībās ir radusies šāda problēma, piemēram, ir radusies nopietnas šaubas par attiecīgā līguma noteikuma iespējamo negodīgumu Direktīvas 93/13 3. panta 1. punkta izpratnē, un ja attiecīgā gadījumā šajā jautājumā starp līgumslēdzējām pusēm rodas strīds, patērētāja atteikšanās atsaukties uz šī noteikuma nesaistošo raksturu nav jāvērtē ar to pašu bardzību. Šajā gadījumā patērētājs var aptvert, cik nozīmīga ir aizsardzība, kas viņam ir piešķirta ar šo direktīvu, un tādējādi saprast šis atteikšanās tvērumu³⁸. Citiem vārdiem sakot, manuprāt, patērētājs ar zināmiem nosacījumiem var līgumiskā ceļā *vēlāk atteikties* no tiesībām, kas viņam ir piešķirtas ar minēto direktīvu.

36 Skat. it īpaši Tiesas judikatūru par līguma noteikumu pārskatāmības prasību, kas izriet no Direktīvas 93/13 4. panta 2. punkta un 5. panta (skat. šo secinājumu C daļu). Šeit es atsaucos uz domu par patērētāja “apzinātu” piekrišanu. Vispārēji jautājums par to, ka patērētāja dota piekrišana līgumam ir “brīva”, izriet no valsts tiesību aktiem attiecībā uz gribas izteikšanas trūkumiem (skat. šo secinājumu 54. zemsvītras piezīmi).

37 Skat. tostarp Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2014/17/ES (2014. gada 4. februāris) par patērētāju kredītlīgumiem saistībā ar mājokļa nekustamo īpašumu un ar ko groza Direktīvas 2008/48/EK un 2013/36/ES un Regulu (ES) Nr. 1093/2010 (OV 2014, L 60, 34. lpp.) 41. panta a) punktu un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2011/83/ES (2011. gada 25. oktobris) par patērētāju tiesībām un ar ko groza Padomes Direktīvu 93/13/EEK un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 1999/44/EK un atceļ Padomes Direktīvu 85/577/EEK un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 97/7/EEK (OV 2011, L 304, 64. lpp.) 25. pantu. Spānijas tiesībās skat. arī Karaļa Dekrētlukuma 1/2007 10. pantu.

38 Pēc analogijas skat. risinājumu, kas ir rasts Eiropas Parlamenta un Padomes Regulā (ES) Nr. 1215/2012 (2012. gada 12. decembris) par jurisdikciju un spriedumu atzišanu un izpildi civillietās un komercietās (OV 2012, L 351, 1. lpp.) saistībā ar noteikumiem par jurisdikcijas noteikšanu pārrobežu strīdos saistībā ar patēriņa līgumiem. Es atgādinu, ka šīs regulas II nodaļas 4. iedaļā ir paredzēti jurisdikcijas noteikumi, kas aizsargā patērētāju. Tādējādi minētās regulas 19. pantā ir noteikts, ka no šīm normām var atteikties vienīgi ar vienošanos par jurisdikciju, kas it īpaši tiek panākta *pēc tam, kad ir radies strīds*, kas pastāv starp līgumslēdzējām pusēm. Saskaņā ar doktrīnā pieņemto šī noteikuma paskaidrojumu patērētājs spēj pilnībā izprast šādas vienošanās sekas un līdz ar to viņš var apzināti piekrist šīs vienošanās noslēgšanai tikai tad, ja viņš zina domstarpības rašanās iemeslus. Skat. Nielsen, P. A., “Article 19”, no: Magnus, U., un Mankowski, P., *Brussels Ibis Regulation – Commentary, European Commentaries on Private International Law*, Schmidt, Otto, Dr., KG, Verlag, 2016, 519. lpp.

46. No tā izriet, ka šajā otrajā gadījumā, manuprāt, patērētājam, vienojoties ar pārdevēju vai piegādātāju, ir tiesības pārjaunot attiecīgo noteikumu, to apstiprināt vai arī atteikties celt prasību tiesā par tā negodīgumu ar nosacījumu, ka viņš to dara brīvi un apzināti³⁹.

47. Viņš tostarp var īstenot savas atteikšanās tiesības, tiesas vai ārpustiesas kārtībā panākot ar pārdevēju vai piegādātāju *izlīgumu* attiecībā uz minēto noteikumu. Turklāt no šāda izlīguma patērētājs var gūt konkrētas priekšrocības, tostarp viņš var iegūt tūlītēju labumu – kas tieši ir izlīgumam nepieciešamās savstarpējās piekāpšanās priekšmets –, nepastāvot vajadzībai celt prasību tiesā par šo pašu noteikumu, atliedzināt tiesvedības izdevumus un gaidīt tās iznākumu, un tā tas ir it īpaši tāpēc, ka šī izlīguma noslēgšanas brīdī nav skaidri zināms, ka šis iznākums būs viņam labvēlīgs⁴⁰.

48. Tomēr es atkārtāju, ja tas ir noslēgts, esot pilnībā informētam, es neredzu šķērslī tam, lai šāds līgums būtu saistošs, tostarp patērētājam. It īpaši izlīgumam ir jāspēj sniegt līgumslēdzējam pusēm tiesisko drošību, kas nozīmē – kādai no līgumslēdzējam pusēm tas nevar palikt bez saistošas iedarbības. Turklāt, kā es paskaidrošu turpinājumā, atteikšanās no prasības celšanas tiesā apmaiņā pret abpusēju piekāpšanos ir izlīguma “galvenais priekšmets” Direktīvas 93/13 4. panta 2. punkta izpratnē jeb līgumslēdzēju pušu autonomijas būtība, kuras apšaubīšana principā nav šīs direktīvas mērķis⁴¹.

49. Šo pēdējo minēto apgalvojumu, manuprāt, apstiprina Direktīvas 2013/11/ES par patērētāju strīdu alternatīvu izšķiršanu⁴² normas. Saskaņā ar šo direktīvu, ja rodas domstarpības par patērētāju līgumu, patērētājs un pārdevējs vai piegādātājs var izmantot strīdu alternatīvas izšķiršanas (SAI) procedūru. Ja šajos apstākļos viņi izvēlas procedūru, kuras mērķis ir atrisināt strīdu, piedāvājot risinājumu – piemēram, mediāciju –, un ja šajā procedūrā tiek rasts abpusēji pieņemams kompromiss, šo kompromisu parasti precizē izlīgumā⁴³. Taču Savienības likumdevējs nerezervēja patērētājam tiesības šādā gadījumā lūgt tiesai izskatīt šo strīdu, lai gan ir noslēgts izlīgums. Gluži pretēji, minētais likumdevējs atzina, ka šāds līgums patērētājam rada tiesiskas sekas⁴⁴. Tomēr minētajā direktīvā ir paredzētas garantijas, lai nodrošinātu, ka, noslēdzot šo izlīgumu, patērētājs ir devis savu piekrišanu brīvi un apzināti⁴⁵. Lai arī šī direktīva nav piemērojama izlīgumiem starp pārdevēju vai piegādātāju un patērētāju ārpus SAI procedūras⁴⁶, tajā piemērojamo loģiku, manuprāt, var vispārināt.

50. Atšķirībā no Komisijas es neuzskatu, ka, piemērojot Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 47. pantu, būtu jāsniedz cita atbilde. Manuprāt, pirmkārt, ar šo pantu patērētājam faktiski tiek garantētas tiesības īstenot ar Direktīvu 93/13 piešķirtās tiesības, ceļot prasību tiesā, un šajā nolūkā tiek nodrošināti tiesību aizsardzības līdzekļi, kas nav pakļauti tādiem procesuāliem nosacījumiem, kas padara to īstenošanu par pārmērīgi grūtu vai neiespējamu⁴⁷. Tomēr šīs tiesību normas mērķis nav likt

39 Tiesas apgalvojums, saskaņā ar kuru negodīgs noteikums ir jāuzskata par tādu, kas “nekad nav pastāvējis”, tātad ir juridiska fikcija, kas ir jārelativizē – Tiesa turklāt ir uzsvērusi, ka tas “principā” tā nebija (skat. spriedumu *Gutiérrez Naranjo*, 61. punkts). Patērētājam ir iespēja atstāt spēkā attiecīgo noteikumu. Lai turpinātu analogiju ar dažu dalībvalstu tiesībās izveidotajām spēkā neesamības sistēmām (skat. šo secinājumu 37. punktu), negodīgu noteikumu sistēma šajā ziņā, manuprāt, līdzinās *relatīvai spēkā neesamībai*: [minētos noteikumus] var pārjaunot vai apstiprināt.

40 Šajā nozīmē skat. ģenerāladvokāta N. Vāla [*N. Wahl*] secinājumus lietā *Gavrilescu* (C-627/15, EU:C:2017:690, 46.–52. punkts).

41 Skat. ģenerāladvokātes V. Trstenjakas [*V. Trstenjak*] secinājumus lietā *Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid* (C-484/08, EU:C:2009:682, 40. punkts un tajā minētā judikatūra). Skat. šo secinājumu 73. punktu.

42 Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva (2013. gada 21. maijs), ar ko groza Regulu (EK) Nr. 2006/2004 un Direktīvu 2009/22/EK (Direktīva par patērētāju SAI) (OV 2013, L 165, 63. lpp.).

43 Ir taisnība, ka Direktīva 2013/11 nereglamentē jautājumu par tāda instrumenta būtību vai tiesiskām sekām, kas ir jāizmanto, lai formulētu līgumslēdzēja pušu piekrišanu ierosinātajam risinājumam, kā rezultātā šis jautājums ir jāatrisina katras dalībvalsts tiesībās. Tomēr izlīgums ir biežāk izmantotais instruments, lai precizētu izlīgumu, kura pamatā ir mediācija (skat. Caponi, R., ““Just Settlement” or “Just About Settlement”? Mediated Agreements: A Comparative Overview of the Basics”, *RabelsZ*, Nr. 79, 2015, 117.–141. lpp.).

44 Skat. Direktīvas 2013/11 9. panta 2. punkta c) apakšpunktu.

45 Skat. Direktīvas 2013/11 9. panta 2. punktu, kas ir minēts šo secinājumu 75. zemsvītras piezīmē.

46 Saskaņā ar Direktīvas 2013/11 2. panta 2. punkta e) apakšpunktu tā nav piemērojama “tiešām sarunām starp patērētāju un tirgotāju”. Turklāt es norādu, ka Savienības likumdevējs ar šo tiesību normu no minētās direktīvas piemērošanas jomas izlēda tikai tos izlīgumus, par kuriem pārdevējs vai piegādātājs un patērētājs bija tieši apspriedušies: tomēr viņš tos neaizliedza, lai arī viņš varētu to viegli izdarīt, ja viņš to būtu vēlējis.

47 Šajā nozīmē skat. spriedumus, 2015. gada 1. oktobris, *ERSTE Bank Hungary* (C-32/14, EU:C:2015:637, 59. punkts), un 2016. gada 21. aprīlis, *Radlinger un Radlingerová* (C-377/14, EU:C:2016:283, 56. punkts).

patērētājam īstenot šīs tiesības, ja viņš apzināti no tām atsakās. Otrkārt, lai arī es atzīstu, ka, ņemot vērā būtisko nozīmi, kāda ir tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību, privātpersona nevar vispārēji atteikties no savām tiesībām vērsties tiesā, šis gadījums tomēr būtu jānošķir no mērķtiecīgas atteikšanās, kas attiecas uz konkrētu noteikumu vai strīdu.

51. Tādējādi nevar neņemt vērā, ka patērētājs salīdzinājumā ar pārdevēju vai piegādātāju ir nelabvēlīgākā situācijā gan attiecībā uz spēju aizstāvēt savas intereses, gan – informētības pakāpi⁴⁸. Nevar neņemt vērā risku, ka patērētāja atteikšanās atsaukties uz noteikuma negodīgumu izriet no pārdevēja vai piegādātāja pilnvaru ļaunprātīgas izmantošanas⁴⁹. Tādējādi patērētājs, noslēdzot ar pārdevēju vai piegādātāju līgumu par šādu atteikšanos, nevar pilnībā atteikties no aizsardzības tiesā un šo nelabvēlīgāko situāciju ir jāvar izlīdzināt ar tiesas “pozitīvu iejaukšanos”⁵⁰.

52. Šajā ziņā es norādu, ka šāds līgums pēc definīcijas ir līgums, pirmkārt, kuru reglamentē tam piemērojamie līgumtiesību vispārējie un speciālie noteikumi, un, otrkārt, uz to tāpat kā uz jebkuru starp pārdevēju vai piegādātāju un patērētāju noslēgtu līgumu var attiekties Direktīva 93/13⁵¹. Šis līgums kļūst saistošs tikai tad, ja tas atbilst šīm dažādajām prasībām.

53. Tādējādi attiecībā uz minēto līgumu var veikt tiesas pārbaudi⁵². Turklāt es norādu, ka, lai arī šajā gadījumā pamatlietas dalībnieki un citas ieinteresētās personas nav vienisprātis par to, vai XZ var lūgt tiesai konstatēt noteikuma par procentu likmes minimumu, kas sākotnēji bija iekļauts hipotekārā aizdevuma līgumā, negodīgumu, ņemot vērā, ka ir noslēgts “pārjaunojuma līgums, ar ko groza aizdevuma līgumu”, neviens neapstrīd apstākli, ka viņa var celt prasību tiesā par šī pēdējā minētā līguma spēkā esamību⁵³.

54. Taču, manuprāt, šajā pārbaudē tiesa var īstenot “pozitīvu iejaukšanos”, kas ir vajadzīga, lai aizsargātu patērētāju pret to, ka pārdevējs vai piegādātājs savu pārspēku izmanto ļaunprātīgi. Tiesai, kad tai ir jāizskata šāds līgums, ir jāpārbauda, tostarp pēc savas ierosmes, vai šī patērētāja atteikšanās atsaukties uz attiecīgā noteikuma negodīgumu ir bijusi brīva un apzināta vai arī, gluži pretēji, tās pamatā ir šāda ļaunprātīga rīcība. Tas nozīmē, ka ir jāpārbauda tostarp⁵⁴, vai par šiem līguma noteikumiem bija atsevišķa apspriešanās vai, gluži pretēji, tos noteica pārdevējs vai piegādātājs un, otrajā gadījumā, vai tika ievērotas no Direktīvas 93/13 izrietošās pārskatāmības, līdzsvara un labticības prasības.

55. Ņemot vērā visus iepriekš minētos apsvērumus, es ierosinu Tiesai uz pirmo jautājumu atbildēt tādējādi, ka Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktam nav pretrunā tas, ka – gadījumā, kad starp patērētāju un pārdevēju vai piegādātāju ir noslēgts līgums, ir radušās nopietnas šaubas par šī līguma noteikuma iespējamo negodīgumu šīs direktīvas 3. panta 1. punkta izpratnē un līgumslēdzējas puses, noslēdzot turpmāku līgumu, ir grozījušas attiecīgo noteikumu, apstiprinājušas sākotnējā līguma spēkā esamību un savstarpēji atteikušas celt prasību tiesā par šiem noteikumiem, – šis līgums rada saistošas sekas patērētājam, ja patērētājs ir brīvi un apzināti piekritis minētajam līgumam.

48 Skat. šo secinājumu 36. punktā minēto judikatūru.

49 Attiecībā uz šo jēdzienu skat. Direktīvas 93/13 preambulas devīto apsvērumu.

50 Skat. tostarp spriedumus, 2000. gada 27. jūnijs, *Océano Grupo Editorial un Salvat Editores* (no C-240/98 līdz C-244/98, EU:C:2000:346, 27. punkts); 2009. gada 6. oktobris, *Asturcom Telecomunicaciones* (C-40/08, EU:C:2009:615, 31. punkts), kā arī 2016. gada 14. aprīlis, *Sales Sinués un Drame Ba* (C-381/14 un C-385/14, EU:C:2016:252, 23. punkts).

51 Kā ir paredzēts tās desmitajā apsvērumā, Direktīva 93/13 ir piemērojama “visiem līgumiem”, kas noslēgti starp pārdevējiem vai piegādātājiem un patērētājiem.

52 Skat. ģenerāladvokāta N. Vāla [*N. Wahl*] secinājumus lietā *Gavrilescu* (C-627/15, EU:C:2017:690, 55. punkts).

53 Skat. šo secinājumu 33. punktu.

54 Jautājums par to, vai patērētāja piekrišana ir bijusi “brīva”, ir jāpārbauda, ņemot vērā valsts tiesību normas attiecībā uz trūkumiem saistībā ar gribas izteikšanu. Turklāt attiecībā uz to, ka patērētāja piekrišana ir bijusi “apzināta”, dalībvalstu tiesībās var paredzēt garantijas attiecībā uz tādiem darījumiem kā pārjaunojums, apstiprinājums vai izlīgums, lai nodrošinātu tieši to, ka puses noslēdz tādu darījumu, būdami labi informēti. Skat., piemēram, Francijas Civilt kodeksa 1182. pantu, kurā ir paredzēts, ka saistības apstiprinājuma aktā it īpaši ir jānorāda līgumā esošais trūkums.

56. Ņemot vērā šo ierosināto atbildi, šo secinājumu otrajā daļā es izklāstīšu nosacījumus, kuriem ir jāatbilst iepriekšējā punktā minētajam līgumam, lai tas būtu saderīgs ar Direktīvu 93/13. Šajā ziņā saskaņā ar to, ko esmu norādījis šo secinājumu 54. punktā, es vispirms aplūkošu jēdzienu “līguma noteikums, par kuru nebija atsevišķas apspriešanās” šīs direktīvas 3. panta 1. punkta izpratnē, kas ir jēdziens, uz ko attiecas otrais prejudiciālais jautājums (B daļa). Turpinājumā es izskatīšu minētajā direktīvā paredzētās pārskatāmības, līdzsvara un labticības prasības, kas ir minētas trešajā, ceturtajā un piektajā prejudiciālajā jautājumā (C daļa).

B. Par jēdzienu “līguma noteikums, par kuru nebija atsevišķas apspriešanās” (otrais prejudiciālais jautājums)

57. Manuprāt, ar savu otro jautājumu iesniedzējtiesa vēlas saņemt precizējumus par Direktīvas 93/13 3. panta 1. punktā izmantoto jēdzienu “līguma noteikums, par kuru nebija atsevišķas apspriešanās”, lai varētu pārbaudīt, vai “pārjaunojuma līguma, ar ko groza aizdevuma līgumu”, noteikumi atbilst no šīs direktīvas izrietošajām pārskatāmības, līdzsvara un labticības prasībām. Es atgādinu, ka minētā direktīva saskaņā ar tās 3. panta 1. punktu ir piemērojama tikai tiem līguma noteikumiem, par kuriem nebija šādas apspriešanās. Tātad šajā tiesību normā ir paredzēts šis pārbaudes priekšnosacījums. Taču šajā ziņā, manuprāt, ir jāsniedz daži precizējumi⁵⁵.

58. Direktīvā 93/13 jēdziens “līguma noteikums, par kuru nebija atsevišķas apspriešanās” nav definēts. Šīs direktīvas 3. panta 2. punkta pirmajā daļā tomēr ir precizēts, ka noteikumu vienmēr uzskata par tādu, par kuru nav bijis atsevišķas apspriešanās, ja tas ir formulēts jau iepriekš un patērētājam tādēļ “nav bijusi iespēja iespaidot tā saturu”, tostarp saistībā ar “iepriekš noformulētiem standartlīgumiem”.

59. No šīs tiesību normas, manuprāt, var secināt vairākas atziņas. Vispirms par šo noteikumu ir bijusi “atsevišķa apspriešanās” šo jēdzienu parastajā nozīmē, ja tieši par to līgumslēdzējas puses apspriedās. Turpinot – tas tā nav it īpaši tad, ja attiecīgo noteikumu ir sastādījis pārdevējs vai piegādātājs “pirms” jebkādas apspriešanās par tajā reglamentēto jautājumu. Visbeidzot, kā apgalvo Komisija, izšķirošais kritērijs ir tas, *vai patērētājam ir vai nav bijusi iespēja iespaidot šī noteikuma saturu*⁵⁶.

60. No tā arī izriet, ka noteikumi, kuru saturu patērētāji nevar iespaidot, it īpaši ir tie, kas ir minēti tā sauktajos “standartlīgumos”, proti, līgumos, kurus viņi var pieņemt vai noraidīt kopumā, kā rezultātā viņu rīcības brīvība izpaužas tikai kā iespēja noslēgt vai neneslēgt līgumu ar pārdevēju vai piegādātāju. Turklāt jēdziens “iepriekš noformulēts standartlīgums” ir cieši saistīts ar jēdzienu “vispārīgi noteikumi”, proti, iepriekš noformulēti standarta noteikumi, kurus pārdevējs vai piegādātājs sistemātiski izmanto savās darbības attiecībās ar patērētājiem, lai racionalizētu tā izmaksas.

61. Lai arī vispārīgie noteikumi un standartlīgumi tādējādi ir Direktīvas 93/13 “galvenais mērķis”, es tomēr uzsveru, ka tā ir piemērojama visiem noteikumiem, par kuriem nebija apspriešanās. Tikai iepriekš izstrādāta standarta noteikuma gadījumā šīs direktīvas 3. panta 2. punktā ir paredzēta prezumpcija par apspriešanās neesamību, ko var atspēkot, pārdevējam vai piegādātājam sniedzot pierādījumus par pretējo, ņemot vērā, ka pierādīšanas pienākums ir pārdevējam vai piegādātājam⁵⁷. Pretējā gadījumā šī prezumpcija nav piemērojama, un tādējādi patērētājam ir jāpierāda, ka apspriešanās nebija.

⁵⁵ Līdz šim Tiesa būtībā valstu tiesām tikai atgādināja Direktīvas 93/13 3. panta saturu. Skat. rīkojumu, 2010. gada 16. novembris, *Pohotovost* (C-76/10, EU:C:2010:685, 57. punkts), un 2014. gada 3. aprīlis, *Sebestyén* (C-342/13, EU:C:2014:1857, 24. punkts).

⁵⁶ Līdzīgu definīciju skat. *Draft Common Frame of Reference (DCFR)* (Von Bar, C. un citi (red.), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR) – Interim Outline Edition; prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group)*, Sellier, European Law Publishers, Mīnhene, 2008, 160. lpp.), II.–1:110. panta 1. punkts. Šajā nozīmē skat. arī ģenerālvokāta J. Tančeva [E. Tanchev] secinājumus lietā *OTP Bank un OTP Faktoring* (C-51/17, EU:C:2018:303, 53. punkts).

⁵⁷ Proti, lai arī Direktīvas 93/13 3. panta 2. punkta pirmajā daļā ir norādīts, ka iepriekš izstrādāts noteikums “vienmēr” (proti, obligāti) ir jāuzskata par tādu, par kuru nebija atsevišķas apspriešanās, trešajā daļā pārdevējam vai piegādātājam tomēr ir paredzēta iespēja pierādīt, ka par standarta (iepriekš noformulētu) noteikumu bija atsevišķa apspriešanās.

62. Pamatlietā iesniedzējtiesai būs jānoskaidro, vai par “pārjaunojuma līguma, ar ko groza aizdevuma līgumu”, noteikumiem bija atsevišķa apspriešanās Direktīvas 93/13 3. panta 1. punkta izpratnē⁵⁸. Veicot savu vērtējumu, tai vispirms būtu jāpārbauda, vai šie noteikumi ir iepriekš noformulēti standarta noteikumi – un, šķiet, ka tas tā ir⁵⁹. Ja faktiski tas tā ir, tad saskaņā ar šīs direktīvas 3. panta 2. punktu tiks prezumēts, ka šāda apspriešanās ir notikusi, un *Ibercaja* būs jāatspēko šie pierādījumi.

63. Saistībā ar šo pēdējo jautājumu es precizēju, ka, lai noskaidrotu, vai ir bijusi apspriešanās, ir jāņem vērā līguma noslēgšanas apstākļi, kā to pamatoti apgalvo Komisija. Patērētājam ir bijusi iespēja iespaidot attiecīgā noteikuma saturu, ja pirms šīs [līguma] noslēgšanas bija apspriešanās starp pusēm, sniedzot patērētājam reālas iespējas to izdarīt. Tādējādi pārdevējam vai piegādātājam ir jāsniedz pierādījumi ne tikai par to, ka ir bijušas šādas diskusijas, bet arī par to, ka to gaitā patērētājam ir bijusi aktīva loma noteikuma satura noteikšanā⁶⁰.

64. Šajā gadījumā es norādu – *Ibercaja* būtībā tikai apgalvo, ka saskaņā ar informāciju, kas ir iekļauta iekšējā dokumentā, kurā definēta tās politika attiecībā uz tās klientu aizdevuma līgumos iekļauto noteikumu par procentu likmes minimumu⁶¹ pārskatīšanu, zemākā procentu likme, kuru tās darbinieki šajā ziņā varēja piedāvāt viņai, bija 2,75 %. Tādējādi tas, ka XZ noslēgtajā “pārjaunojuma līgumā, ar ko groza aizdevuma līgumu”, ir paredzēta minimālā procentu likme 2,35 % apmērā, pierādot, ka starp pusēm ir bijusi apspriešanās. Iesniedzējtiesai būtu jānoskaidro šīs informācijas pierādījuma spēks – manuprāt, ar šo informāciju ir grūti sniegt pierādījumus attiecībā uz iepriekšējā punktā minētajiem elementiem⁶².

65. Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, es ierosinu Tiesai uz otro jautājumu atbildēt tādējādi, ka par līguma noteikumu nav notikusi atsevišķa apspriešanās Direktīvas 93/13 3. panta 1. punkta izpratnē, ja patērētājam nav bijušas reālas iespējas iespaidot tā saturu. Šo aspektu izvērtē, ņemot vērā līguma noslēgšanas apstākļus, un it īpaši starp pusēm notikušu diskusiju apjomu saistībā ar šī noteikuma priekšmetu. Ja runa ir par iepriekš noformulētu standarta noteikumu, pārdevējam vai piegādātājam ir jāsniedz pierādījumi, ka par šo noteikumu ir notikusi šāda apspriešanās saskaņā ar šīs direktīvas 3. panta 2. punktu.

58 Skat. pēc analogijas spriedumu, 2014. gada 16. janvāris, *Constructora Principado* (C-226/12, EU:C:2014:10, 19. punkts), un rīkojumu, 2019. gada 24. oktobris, *Topaz* (C-211/17, nav publicēts, EU:C:2019:906, 46. punkts).

59 *Ibercaja* pati atzīst, ka, slēdzot šādus līgumus ar saviem klientiem, tā istenoja vispārēju politiku (skat. šo secinājumu 22. punktu). Turklāt 2018. gada 11. aprīļa spriedumā, kas – es atgādinu – attiecas uz līgumu, kurš ir identisks pamatlietā aplūkotajam, *Tribunal Supremo* (Augstākā tiesa) nosprieda, ka par šiem līguma noteikumiem nebija atsevišķas apspriešanās, tādējādi attiecībā uz tiem var veikt pārbaudi par to, vai tika ievērota Direktīvas 93/13 4. panta 2. punktā noteiktā pārskatāmības prasība (skat. šo secinājumu 26. un 82. punktu).

60 Šajā nozīmē tikai tas apstākļi vien, ka pārdevējs vai piegādātājs patērētājam izskaidroja noteikuma saturu, nenozīmē apspriešanos. Tas pats ir attiecināms uz to, ka patērētājs neiebilda pret noteikuma saturu vai nelūdza to paskaidrot. Savukārt tas, ka noteikums būtībā tika grozīts starp pusēm notikušu sarunu gaitā, ir norāde uz atsevišķu apspriešanos. Ja pēc pārdevēja vai piegādātāja paskaidrojumu uzklaušanās patērētājs piedāvā citu priekšlikumu un ja puses uzsāk sarunas, kurā tiek panākts kompromiss, ir jāuzskata, ka par noteikumu notika apspriešanās (skat. Von Bar, C. u.c., minēts iepriekš, 161. un 162. lpp.).

61 Skat. šo secinājumu 22. punktu.

62 Tāpat tas, ka “pārjaunojuma līgumā, ar ko groza aizdevuma līgumu”, ir ietverts ar roku rakstīts noteikums, ar ko patērētājs apliecina, ka saprot noteikuma par procentu likmes minimumu mehānismu (skat. šo secinājumu 14. punktu), nepierāda atsevišķas apspriešanās esamību (šajā nozīmē skat. rīkojumu, 2019. gada 24. oktobris, *Topaz* (C-211/17, nav publicēts, EU:C:2019:906, 47.–51. punkts)) un *a fortiori* noteikumu, kurā ir ietverta abpusēja atteikšanās celt prasību tiesā.

C. Par Direktīvā 93/13 noteiktās pārskatāmības, līdzsvara un labticības prasību [izpildes] pārbaudi (trešais, ceturtais un piektais prejudiciālais jautājums)

66. Pieņemot, ka par “pārjaunojuma līgumu, ar ko groza aizdevuma līgumu”, nebija atsevišķas apspriešanās Direktīvas 93/13 3. panta 1. punkta izpratnē, iesniedzējtiesa ar trešo, ceturto un piekto jautājumu Tiesai vaicā, vai ar šajā direktīvā noteiktajām pārskatāmības, līdzsvara un labticības prasībām ir saderīgi divi būtiski šī līguma noteikumi: pirmkārt, noteikums par abpusēju atteikšanos no prasību celšanas tiesā; otrkārt, jauns noteikums par procentu likmes minimumu, ar ko groza minimālo procentu likmi, kas ir paredzēta starp XZ un *Ibercaja* noslēgtajā hipotekārajā aizdevuma līgumā. Turpinājumā es secīgi izskatīšu šos abus noteikumus.

1. Noteikuma par savstarpēju atteikšanos celt prasības tiesā pārbaude

67. Iesniedzējtiesas trešais un piektais jautājums būtībā ir par to, vai Direktīvas 93/13 3. panta 1. punkts, lasot to kopsakarā ar tās pielikuma 1. punkta q) apakšpunktu, ir jāinterpretē tādējādi, ka noteikums par abpusēju atteikšanos celt prasības tiesā, par kuru nav notikusi atsevišķa apspriešanās, ir negodīgs minētā 3. panta 1. punkta izpratnē, ja, pirmkārt, tas liedz patērētājam īstenot tiesības, kas atklājās pēc šī līguma noslēgšanas, tostarp iespēju lūgt atmaksāt saskaņā ar noteikumu par procentu likmes minimumu⁶³ samaksātās summas, un, otrkārt, patērētājs netika informēts par šī pēdējā minētā noteikuma iespējamo negodīgumu vai arī par summu, kuru viņam, iespējams, bija tiesības atgūt.

68. Šajā ziņā ir jāatgādina, ka saskaņā ar Direktīvas 93/13 3. panta 1. punktu līgums, par kuru nav bijis atsevišķas apspriešanās, ir uzskatāms par negodīgu, ja pretēji *labticības* prasībai tas par sliktu patērētājam rada *ievērojamu nelīdzsvarotību* no līguma izrietošajās pušu tiesībās un pienākumos. Turklāt šīs direktīvas 5. pantā ir paredzēts – ja patērētājam piedāvātie noteikumi ir formulēti rakstveidā, tiem vienmēr ir jābūt skaidriem un saprotamiem, šī pēdējā minētā prasība vispārēji tiek uzskatīta par *pārskatāmības* prasību. Turklāt minētās direktīvas pielikuma 1. punkta q) apakšpunkta izpratnē noteikumi, kuru mērķis vai sekas ir “izslēgt vai kavēt patērētāja iespējas celt prasību tiesā vai izmantot tiesību aizsardzības līdzekļus”, iespējams, ir ļaunprātīgi.

69. Šajos apstākļos Komisija apgalvo, ka noteikums par abpusēju atteikšanos no prasību celšanas tiesā, par kuru nav bijis atsevišķas apspriešanās, Direktīvas 93/13 3. panta 1. punkta izpratnē – kā tas, iespējams, ir “pārjaunojuma līgumā, ar ko groza aizdevuma līgumu”, iekļautā noteikuma gadījumā – ir *negodīgs pats par sevi*, un šajā ziņā nav jāveic papildu pārbaude⁶⁴.

70. Savukārt saskaņā ar šo secinājumu A daļā sniegtajiem paskaidrojumiem es uzskatu, ka ir jāsniedz niansētāka atbilde. Proti, papildus tam, ka Direktīvas 93/13 pielikumā iekļautais saraksts saskaņā ar tās 3. panta 3. punktu ir tikai indikatīvs un tādējādi līguma noteikumu nevar uzskatīt par negodīgu tikai tāpēc, ka tas tajā ir iekļauts⁶⁵, manuprāt, ir jāatceras, ka *iepriekšēja atteikšanās* ir jānošķir no *vēlākas atteikšanās*.

71. No vienas puses, pārdošanas vai pakalpojumu sniegšanas līgumā iekļautais noteikums par atteikšanos no prasību celšanas tiesā faktiski pats par sevi ir jāuzskata par negodīgu. Proti, kā esmu norādījis šo secinājumu 43. un 44. punktā, patērētājs nekad nevar iepriekš atteikties no tiesas aizsardzības un tiesībām, kas viņam ir atzītas Direktīvā 93/13. Šajā ziņā tam, ka šī atteikšanās ir abpusēja, nav nozīmes.

⁶³ Skat. spriedumu *Gutiérrez Naranjo*, 62. punkts.

⁶⁴ Attiecībā uz noteikumu par jurisdikcijas noteikšanu, par kuru nav notikusi atsevišķa apspriešanās, un jurisdikcijas piešķiršanu tiesai, kurā atrodas pārdevēja vai piegādātāja mitne, skat. spriedumu, 2000. gada 27. jūnijs, *Océano Grupo Editorial* un *Salvat Editores* (no C-240/98 līdz C-244/98, EU:C:2000:346, 24. punkts).

⁶⁵ Skat. spriedumu, 2019. gada 19. septembris, *Lovasné Tóth* (C-34/18, EU:C:2019:764, 45., 46. un 49. punkts, kā arī tajos minētā judikatūra).

72. Savukārt, no otras puses, es uzskatu, ka Direktīvai 93/13 principā nav pretrunā līguma noteikumi par abpusēju atteikšanos no prasību celšanas tiesā, ja tie ir paredzēti tādos līgumos kā izlīgums, kura pats mērķis ir atrisināt starp pārdevēju vai piegādātāju un patērētāju pastāvošo strīdu.

73. Proti, šajos apstākļos, kā esmu norādījis šo secinājumu 47. punktā, noteikumu par atteikšanos no prasību celšanas tiesā var uzskatīt par tādu, kas attiecas uz šāda līguma “galveno priekšmetu” Direktīvas 93/13 4. panta 2. punkta izpratnē. Es atgādinu, ka, pēc Tiesas domām, šis jēdziens ir attiecināms uz līguma noteikumiem, kuros ir paredzēta attiecīgā līguma galvenā saistība un kuri tādējādi to raksturo⁶⁶. Šajā ziņā it īpaši būtiska izlīguma iezīme ir tā, ka tajā ir iekļauts noteikums par atteikšanos no visām tiesībām, prasībām un prasījumiem saistībā ar radušos strīdu un liegumu celt prasību tiesā vai turpināt starp pusēm ierosināto tiesvedību par to pašu priekšmetu⁶⁷.

74. Taču saskaņā ar šī 4. panta 2. punktu iespējamā negodīguma novērtējums principā netiek veikts attiecībā uz noteikumu, kas attiecas uz “līguma galveno priekšmetu”⁶⁸. Ciktāl noteikums par atteikšanos no prasību celšanas tiesā iekļaujas iepriekšējos divos punktos raksturotajos apstākļos, to pašu par sevi nevar uzskatīt par negodīgu.

75. Šajos konkrētajos apstākļos šis noteikums, manuprāt, nav negodīgs tikai tāpēc vien, ka tas var liegt patērētājam īstenot tiesības, kas atklājas pēc līguma, kurā tas ir ietverts, noslēgšanas. Tā tas ir šajā gadījumā, kā to uzsver iesniedzējtiesa savā piektajā jautājumā attiecībā uz tiesībām saņemt samaksāto summu atmaksu, kas XZ ir atzītas Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktā. Šajā ziņā es atgādinu, ka 2013. gada 9. maija spriedumā attiecībā uz noteikumiem par procentu likmes minimumu *Tribunal Supremo* (Augstākā tiesa) ierobežoja sava sprieduma sekas laikā – tās nebija attiecināmas uz maksājumiem, kas tika veikti pirms tā publicēšanas dienas. Tomēr šis līgums tika noslēgts 2014. gada 4. martā jeb pēc šī sprieduma pasludināšanas, bet divus gadus pirms sprieduma *Gutiérrez Naranjo*, kas tika pasludināts 2016. gada 21. decembrī, kurā Tiesa nosprieda, ka šāds ierobežojums nav saderīgs ar 6. panta 1. punktu⁶⁹. Tomēr līguma noteikuma negodīguma vērtējums ir veicams, *atsaucoties uz attiecīgā līguma noslēgšanas brīdi*, ņemot vērā visus apstākļus, kas komersantam varēja būt zināmi minētajā brīdī un kas varēja ietekmēt vēlāko šī līguma izpildi⁷⁰.

76. Iesniedzējtiesai pamatlietā būs jāpārbauda, vai “pārjaunojuma līgumā, ar ko groza aizdevuma līgumu”, iekļautais noteikums par abpusēju atteikšanos no prasību celšanas tiesā faktiski attiecas uz “līguma galveno priekšmetu” Direktīvas 93/13 4. panta 2. punkta izpratnē. Tas it īpaši būs atkarīgs no tā, vai, kā apgalvo *Ibercaja*, tas patiesi ir izlīgums⁷¹.

66 Skat. spriedumus, 2014. gada 30. aprīlis, *Kásler un Káslerné Rábai* (C-26/13, EU:C:2014:282, 49. un 50. punkts), kā arī 2017. gada 20. septembris, *Andriuciu* u.c. (C-186/16, EU:C:2017:703, 35. un 36. punkts).

67 Skat. Spānijas Civillkodeksa 1816. pantu un Caponi, R., “Agreements Resulting from Mediation: Judicication Review, Avoidance, and Enforcement”, no: Stürner, M. u.c., *The Role of Consumer ADR in the Administration of Justice*, 2013, Sellier, 149. un nākamās lpp.

68 Saskaņā ar šo tiesību normu “noteikumu negodīguma novērtējums neattiecas ne uz līguma galvenā priekšmeta definīciju, ne arī ar cenas un atlīdzības atbilstīgumu pakalpojumiem vai precēm, kas par to saņemtas, ciktāl šie noteikumi ir vienkāršā, skaidri saprotamā valodā”. Skat. spriedumus, 2010. gada 3. jūnijs, *Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid* (C-484/08, EU:C:2010:309, 31., 35. un 40. punkts), kā arī 2014. gada 30. aprīlis, *Kásler un Káslerné Rábai* (C-26/13, EU:C:2014:282, 41. punkts).

69 Skat. šo secinājumu 21. un 23. punktu.

70 Šajā nozīmē skat. spriedumu, 2017. gada 20. septembris, *Andriuciu* u.c. (C-186/16, EU:C:2017:703, 54. punkts).

71 *Tribunal Supremo* (Augstākā tiesa) 2018. gada 11. aprīļa spriedumā nosprieda, ka šī izlīguma nosacījumi, kas ir paredzēti Civillkodeksa 1809. pantā (skat. šo secinājumu 16. zemsvītras piezīmi), ir izpildīti tāda līguma kā pamatlietā gadījumā, jo puses vēlējās galīgi novērst neskaidrību attiecībā uz noteikumu par procentu likmes minimumu spēkā esamību, atsakoties no prasību celšanas tiesā apmaiņā pret “savstarpēju piekāpšanos”: no vienas puses, kredītiestāde, kas guva labumu no procentu likmes minimuma, piekrita samazināt šo minimumu; no otras puses, patērētājs, kas nevēlējās noteikumu par procentu likmes minimumu, piekrita procentu likmei, kas ir zemāka par sākotnēji noteikto (skat. šo secinājumu 26. punktu). Saskaņā ar tiesneša *Orduña Moreno* atsevišķajām domām šis līgums nebija izlīgums, ja minētajā līgumā nebija norādīts, ka starp pusēm bija radusies stridīga situācija. Tāpat *Audiencia Provincial de Badajoz* (Badahosas provinces tiesa, Spānija) 2018. gada 26. aprīļa spriedumā Nr. 168/2018, lemjot par līdzīgu līgumu, nosprieda, ka nebija iespējams runāt par izlīgumu, jo starp pusēm nebija radies strīds. Man pašam ir šaubas par *Tribunal Supremo* (Augstākā tiesa) šajā ziņā veikto analīzi (skat. šo secinājumu 80. punktu).

77. Tādējādi katrā ziņā vērtējumu nedrīkst pārtraukt šeit. Proti, es atgādinu, ka saskaņā ar Direktīvas 93/13 4. panta 2. punktu attiecībā uz noteikumu, kas attiecas uz “līguma galveno priekšmetu”, iespējamo negodīgumu novērtējums netiek veikts, *ciktāl tie ir sastādīti vienkāršā, skaidri saprotamā valodā*. Tādējādi šīs direktīvas 5. pantā minētā pārskatāmības prasība ir jāievēro arī attiecībā uz šiem noteikumiem.

78. Šajā ziņā saskaņā Tiesas pastāvīgo judikatūru šo pārskatāmības prasību nevar attiecināt tikai uz līguma noteikumu saprotamību no formāla un gramatiska viedokļa⁷². Ar Direktīvas 93/13 4. panta 2. punktu un 5. pantu ir noteikts pienākums veikt šo noteikumu *materiālas pārskatāmības* pārbaudi⁷³. Līguma noteikums no materiālā skatpunkta ir pārskatāms, ja vidusmēra patērētājs, kas ir samērā informēts, uzmanīgs un apdomīgs, var saprast (gan tiesiskās, gan ekonomiskās) sekas, kas viņam no tā izriet. It īpaši ir jāpārbauda, vai attiecīgajā līgumā ir pārskatāmi izklāstīti minētajā noteikumā paredzētā mehānisma pamati un ipatnības. Šajos apstākļos būtiska nozīme ir arī informācijai un reklāmai, ko pārdevējs vai piegādātājs pirms līguma noslēgšanas sniedza par līguma nosacījumiem un sekām, kuras tie rada patērētājam⁷⁴.

79. Attiecībā uz līguma noteikumu par savstarpēju atteikšanos celt prasību tiesā par iepriekš noformulēta noteikuma spēkā esamību, kas ir paredzēts tādā līgumā kā izlīgums, es uzskatu, ka vidusmēra patērētājs var saprast juridiskās un ekonomiskās sekas, kas viņam no tā izriet, ja šī līguma noslēgšanas brīdī viņš apzinās trūkumu, kas, iespējams, piemīt šim pēdējam minētajam noteikumam, tiesības, kuras šajā ziņā viņš varētu iegūt saskaņā ar Direktīvu 93/13, to, ka viņš varēja brīvi noslēgt šo līgumu vai to noraidīt un vērsties tiesā, kā arī to, ka pēc tā noslēgšanas tieši tas viņam būtu liegts⁷⁵. Iesniedzējtiesai pamatlietā tas ir jāpārbauda, ņemot vērā “pārjaunojuma līguma, ar ko groza aizdevuma līgumu”, noteikumus un informāciju, ko *Ibercaja* sniedza XZ pirms līguma noslēgšanas.

80. Šajā ziņā šai tiesai būs jāpārbauda, pirmkārt, vai pirms “pārjaunojuma līguma, ar ko groza aizdevuma līgumu”, noslēgšanas XZ patiesi apzinājās viņas hipotekārā kredīta līgumā iekļautā noteikuma par procentu likmes minimumu iespējamo trūkumu un Direktīvā 93/13 minētās tiesības, kuras tā varēja īstenot attiecīgā gadījumā. Šajā ziņā es tikai norādišu – nav skaidri zināms, ka XZ bija iesniegusi *Ibercaja* sūdzību, lūdzot atcelt šo noteikumu, un ka šī banka piedāvāja attiecīgo līgumu nevis kā izlīgumu strīdā, kas radās starp pusēm par šo jautājumu⁷⁶, bet kā “pārjaunojuma līgumu”, lai pielāgotu hipotekārā aizdevuma līgumu izmaiņām ekonomiskajos nosacījumos. Šajā līgumā paredzētais noteikums par abpusēju atteikšanos [celt prasības tiesā] pats par sevi ir neskaidrs, jo tas ir ļoti plašs: tas attiecas ne tikai uz jautājumu par noteikuma par procentu likmes minimumu spēkā esamību, bet uz visiem hipotekārā aizdevuma līguma noteikumiem.

72 Skat. spriedumus, 2014. gada 30. aprīlis, *Kásler un Káslerné Rábai* (C-26/13, EU:C:2014:282, 71. un 72. punkts), kā arī 2018. gada 20. septembris, *EOS KSI Slovensko* (C-448/17, EU:C:2018:745, 61. punkts).

73 Skat. spriedumu *Gutiérrez Naranjo*, 48.–51. punkts.

74 Skat. tostarp spriedumus, 2014. gada 30. aprīlis, *Kásler un Káslerné Rábai* (C-26/13, EU:C:2014:282, 73. un 74. punkts), kā arī 2019. gada 5. jūnijs, *GT* (C-38/17, EU:C:2019:461, 35. punkts). Proti, Tiesa ir atkārtoti nospriedusi, ka informācijai, kas tiek sniegta patērētājam pirms līguma noslēgšanas, ir būtiska nozīme. Tieši uz šādas informācijas pamata viņš izlems, vai viņš vēlas uzņemties komersanta jau iepriekš formulētās saistības. Skat. tostarp spriedumus, 2013. gada 21. marts, *RWE Vertrieb* (C-92/11, EU:C:2013:180, 44. punkts), kā arī 2017. gada 20. septembris, *Andrić* u.c. (C-186/16, EU:C:2017:703, 48. punkts).

75 Manuprāt, šajā gadījumā var balstīties uz garantijām, kuras Savienības likumdevējs ir paredzējis Direktīvā 2013/11 un kuras ir minētas šo secinājumu 49. punktā. Saskaņā ar šīs direktīvas 9. panta 2. punktu “dalībvalstis nodrošina, ka SAI procedūrās, kuru mērķis ir izšķirt strīdu, ierosinot risinājumu: [...] b) puses, pirms tās piekrīt ierosinātajam risinājumam vai sāk tam atbilstoši rīkoties, tiek informētas, ka: i) tās var izvēlēties, vai piekrist vai nepiekrist ierosinātajam risinājumam un vai sākt tam atbilstoši rīkoties; ii) dalība procedūrā neliedz iespēju meklēt tiesisko aizsardzību ar tiesas procedūru; iii) ierosinātais risinājums varētu atšķirties no iznākuma, ko noteiktu tiesa, piemērojot tiesību normas; c) puses, pirms tās piekrīt ierosinātajam risinājumam vai sāk tam atbilstoši rīkoties, tiek informētas par juridiskajām sekām, ko rada piekrišana vai rīcība atbilstoši šādam ierosinātajam risinājumam; d) pusēm, pirms tās izsaka piekrišanu ierosinātajam risinājumam vai izlīgumam, tiek atvēlēts pieņemams laiks pārdomām”.

76 Piemēram, vienošanos par jurisdikcijas noteikšanu jomā gadījumā, ja rodas patēriņa pārrobežu strīdi (skat. šo secinājumu 38. zemsvītras piezīmi), tiek uzskatīts, ka starp pusēm ir radies strīds, ja starp tām pastāv domstarpības par konkrētu jautājumu un ja tiesvedības var tikt uzsāktas nekavējoties vai tuvākajā laikā (skat. Jenarda [*Jenard*] ziņojumu par 1968. gada 27. septembra Konvenciju par jurisdikciju un spriedumu atzišanu un izpildi civillietās un komercietās (OV 1979, C 59, 1. lpp.), 33. lpp.). Ar vienkāršu patērētāja sūdzību nepietiek, lai uzskatītu, ka tas tā ir: arī pārdevējam vai piegādātājam ir jāatsakās to apmierināt (Nielsen, P. A., minēts iepriekš, 520. lpp.).

81. Minētajai tiesai būs jāpārbauda, otrkārt, vai *Ibercaja* bija informējusi XZ par to, ka viņa varēja brīvi izlemt, vai noslēgt šo līgumu vai atteikties to darīt un vērsties tiesā, kā arī par to, ka pēc līguma noslēgšanas viņai tas būs liegts⁷⁷. Šajā ziņā ir būtiski noskaidrot, vai XZ pirms lēmuma pieņemšanas bija piešķirts saprātīgs termiņš pārdomām. Šajā ziņā es tikai norādišu, ka nav strīda par to, ka viņai nebija iespējas iepazīties ar līguma projektu iepriekš⁷⁸ un ka viņai arī nebija atļauts to paņemt līdzi, jo viņai bija jāpieņem lēmums uz vietas.

82. Ir taisnība, ka *Tribunal Supremo* (Augstākā tiesa) 2018. gada 11. aprīļa spriedumā nosprieda, ka tāds līgums kā ar XZ noslēgtais atbilst pārskatāmības prasībai, jo tās 2013. gada 9. maija spriedums attiecībā uz noteikumiem par procentu likmes minimumu bija zināms plašai sabiedrībai un šajā līgumā bija ar roku rakstīts noteikums, kurā patērētājs atzina, ka viņš saprata jaunā noteikuma par procentu likmes minimumu tvērumu. Tomēr man ir šaubas par šo argumentāciju. Proti, ar to, ka nolēmums, iespējams, bija zināms plašai sabiedrībai, manuprāt, nav pietiekami, lai atbrīvotu pārdevēju vai piegādātāju no viņa pienākuma izstrādāt pārskatāmus noteikumus un rīkoties tikpat pārskatāmi pirms līguma noslēgšanas. Otrkārt, es neesmu pārliecināts, ka ar roku rakstīts noteikums, kura formulējumu ir piedāvājusi banka un ar kuru tiek apliecināts, ka patērētājs saprot, ka viņa procentu likme nekad nebūs mazāka par konkrētu sliekšni, pierāda to, ka viņš ir sapratis tās atteikšanās apjomu, kurai viņš ir piekritis.

83. Ja iesniedzējtiesa apstiprinātu “pārjaunojuma līgumā, ar ko groza aizdevuma līgumu”, iekļautā noteikuma par abpusēju atteikšanos no prasību celšanas tiesā pārskatāmības trūkumu, tas nozīmētu, ka tā varētu pārbaudīt šī noteikuma negodīgumu, pat ja tas attiektos uz “līguma galveno priekšmetu” Direktīvas 93/13 4. panta 2. punkta izpratnē. Tādējādi šis pārskatāmības trūkums, manuprāt, pats par sevi ir pietiekams, lai tāda līguma kā pamatlietā aplūkots īpašajā kontekstā pierādītu minētā noteikuma nesaderību ar šo direktīvu, pat neesot vajadzībai izvērtēt tās 3. panta 1. punktā paredzētās ievērojama līdzsvara trūkuma un labticības prasības. Proti, šajā pašā noteikumā paredzēto atteikšanos [no prasības celšanas tiesā] pārskatāmības neesamības dēļ nevar uzskatīt par tādu, kurai patērētājs ir “piekritis apzināti”⁷⁹. Turklāt, manuprāt, minētais pārskatāmības trūkums un tā radītā informācijas asimetrija ļauj prezumēt šo ievērojamu līdzsvara trūkumu un tiecas pierādīt, ka *Ibercaja* nav izpildījusi labticības prasību⁸⁰.

84. Ņemot vērā visus iepriekš minētos apsvērumus, es ierosinu Tiesai uz trešo un piekto jautājumu atbildēt, ka noteikums par abpusēju atteikšanos no prasību celšanas tiesā, kas nav ticis atsevišķi apspriests, ir negodīgs Direktīvas 93/13 3. panta 1. punkta izpratnē, izņemot gadījumu, kad tas ir paredzēts līgumā, kura pats mērķis ir atrisināt starp patērētāju un pārdevēju vai piegādātāju pastāvošo strīdu. Tomēr pat šādā gadījumā šādam noteikumam ir jābūt saderīgam ar pārskatāmības prasību, kas izriet no šīs direktīvas 4. panta 2. punkta un 5. panta. Tiek uzskatīts, ka vidusmēra patērētājs var saprast tiesiskās un ekonomiskās sekas, kas viņam izriet no šādā līgumā iekļauta noteikuma par abpusēju atteikšanos no prasību celšanas tiesā par iepriekš noformulēta līguma noteikuma spēkā

77 Tas, kā norāda iesniedzējtiesa, ne obligāti nozīmē to, ka pārdevējam vai piegādātājam precīzi jānorāda summa, no kuras patērētājs atsakās. Šāda prasība izlīguma apspriešanas laikā, manuprāt, nav izpildāma. Tiesa saistībā ar pārskatāmības prasību turklāt cenšas nepārsniegt to, kas, saprātīgi spriežot, varētu būt sagaidāms no pārdevēja vai piegādātāja (skat. spriedumu, 2019. gada 19. septembris, *Lovasné Tóth* (C-34/18, EU:C:2019:764, 69. punkts)). Turklāt šajā gadījumā “pārjaunojuma līguma, ar ko groza aizdevuma līgumu”, noslēgšanas brīdī banka nevarēja skaidri zināt, ka XZ, iespējams, būs tiesības uz [veikto maksājumu] atmaksu (skat. šo secinājumu 75. punktu).

78 Direktīvas 93/13 preambulas divdesmitajā apsvērumā šajā ziņā ir precizēts, ka patērētājam būtu jādod iespēja faktiski izskatīt visus līguma noteikumus. Turklāt Tiesa jau ir nospriedusi, ka tam, ka patērētājam ir jāsaņem līgums iepriekš, ir nozīme attiecībā uz pārskatāmības principa ievērošanu. Šajā nozīmē skat. rīkojumu, 2019. gada 24. oktobris, *Topaz* (C-211/17, nav publicēts, EU:C:2019:906, 50. punkts).

79 Skat. atbildi, ko es piedāvāju attiecībā uz pirmo prejudiciālo jautājumu.

80 Tiesa ir nospriedusi, ka, lai novērtētu, vai “pretēji prasībai pēc godprātības” Direktīvas 93/13 3. panta 1. punkta izpratnē ir radies šāds līdzsvara trūkums, ir jāpārbauda, vai pārdevējs vai piegādātājs, godīgi un līdzvērtīgi izturoties pret patērētāju, varēja pamatoti pieņemt, ka patērētājs būtu piekritis attiecīgajam noteikumam arī tad, ja tas būtu ticis atsevišķi apspriests. Skat. it īpaši spriedumu, 2013. gada 14. marts, *Aziz* (C-415/11, EU:C:2013:164, 69. punkts).

esamību, ja šī līguma noslēgšanas brīdī viņš apzinās šī pēdējā minētā noteikuma iespējamo trūkumu, minētajā direktīvā paredzētās tiesības, kuras viņš šajā ziņā varētu izmantot, to, ka viņš var brīvi noslēgt minēto līgumu vai to noraidīt un celt prasību tiesā, kā arī to, ka pēc tā noslēgšanas šī iespēja viņam būs liegta.

2. Jaunā noteikuma par procentu likmes minimumu pārbaude

85. Ar savu ceturto jautājumu iesniedzējtiesa jautā, vai tāds noteikums kā jaunais noteikums par procentu likmes minimumu, kas ir paredzēts “pārjaunojuma līgumā, ar ko groza aizdevuma līgumu”, nav pārskatāms Direktīvas 93/13 4. panta 2. punkta un 5. panta izpratnē, jo banka šajā līgumā nav informējusi patērētāju par šī noteikuma patiesajām ekonomiskajām izmaksām tā, lai viņš varētu zināt turpmāk piemērojamo procentu likmi un ikmēneša maksājumus, kas viņam būtu jāmaksā minētā noteikuma neesamības gadījumā.

86. Pamatlietā ir iespējams, ka jaunais noteikums par procentu likmes minimumu attiecas uz “pārjaunojuma līguma, ar ko groza aizdevuma līgumu”, “galveno priekšmetu” Direktīvas 93/13 4. panta 2. punkta izpratnē neatkarīgi no tā, kāda juridiskā kvalifikācija šim līgumam ir piešķirta valsts tiesībās. Proti, ja minētā līguma mērķis, kā to apgalvo XZ, ir pārjaunot hipotekārā aizdevuma līgumā sākotnēji iekļauto noteikumu par procentu likmes minimumu, tad šis jaunais noteikums nevar būt nekas cits kā vien tā galvenais priekšmets. Ja šī līguma mērķis, kā apgalvo *Ibercaja* un Spānijas valdība, ir galīgi izšķirt strīdu apmaiņā pret savstarpēju piekāpšanos, minētais noteikums attiecas arī uz šo galveno priekšmetu, ciktāl tajā ir konkretizēta šī [abpusējā] piekāpšanās.

87. Tomēr, kā esmu norādījis iepriekš, pat noteikumam, kas attiecas uz “līguma galveno priekšmetu” šī 4. panta 2. punkta izpratnē, ir jāatbilst pārskatāmības prasībai. Kā atgādināts šajos secinājumos, līguma noteikums ir pārskatāms, ja vidusmēra patērētājs var saprast ekonomiskās sekas, kas viņam no tā izriet. Līgumā, kurā ir iekļauts noteikums par procentu likmes minimumu, ir pārskatāmi jāizklāsta šajā noteikumā paredzētā mehānisma pamati un īpatnības⁸¹. Šajā ziņā *Tribunal Supremo* (Augstākā tiesa) 2013. gada 9. maija spriedumā nostiprināja nosacījumus attiecībā uz šādu noteikumu izmantošanu aizdevuma līgumos⁸², ar ko, manuprāt, ir precizēta pārskatāmības prasība, ko vispārēji ir nostiprinājusi Tiesa. Šajā gadījumā šie nosacījumi ir jārespektē neatkarīgi no tā, ka “pārjaunojuma līgums, ar ko groza aizdevuma līgumu”, pats par sevi nav kredītlīgums. Tas ir jāpārbauda iesniedzējtiesai.

88. Tomēr ir jāaplūko divi īpaši jautājumi. Pirmkārt, es neesmu pārliecināts, ka kredītiestādei var pieprasīt izklāstīt turpmākos ikmēneša maksājumus, kas patērētājam būtu jāmaksā, ja nebūtu noteikuma par procentu likmes minimumu. Proti, tā kā procentu likme ir atkarīga no ekonomiskām izmaiņām, kuras reti var paredzēt, šāda prasība, manuprāt, nav saprātīga⁸³. Pārdevējam vai piegādātājam, kā savā judikatūrā atzina *Tribunal Supremo* (Austākā tiesa), maksimums ir jānorāda scenāriji attiecībā uz procentu likmes saprātīgi paredzamajām svārstībām līguma noslēgšanas dienā. Otrkārt, es uzskatu, ka, lai arī šāds rakstveida noteikums, ko ar roku uzrakstījis pats patērētājs⁸⁴ un kam *Tribunal Supremo* (Augstākā tiesa) 2018. gada 11. aprīļa spriedumā piešķīra izšķirošu nozīmi,

81 Skat. šo secinājumu 78. punktu.

82 *Tribunal Supremo* (Augstākā tiesa) nosprieda, ka noteikums par procentu likmes minimumu nav pārskatāms, ciktāl a) tajā nav sniegta pietiekami skaidra informācija par to, ka minētais elements definē līguma galveno priekšmetu; b) noteikumi ir iekļauti kopā ar noteikumiem par maksimālo procentu likmi un ir izklāstīti tā, it kā runa būtu par atlīdzību; c) nav norādīti dažādi scenāriji saistībā ar līguma noslēgšanas dienā saprātīgi paredzamu procentu likmju izmaiņām; d) nav sniegta iepriekšēja, skaidra un saprotama informācija par izmaksām, salīdzinot tās ar citiem iestādes aizdevuma veidiem – ja tādi ir –, vai klients netika brīdināts, ka šie noteikumi viņam netiek piedāvāti viņa profila dēļ; un e) noteikumi par procentu likmes minimumu ir norādīti kopā ar ļoti plašu informāciju, kas tos slēpj un novērš no tiem patērētāja uzmanību.

83 It īpaši tas, manuprāt, pārsniedz prasības, kuras ir noteiktas Direktīvā 2014/17, kas, lai arī pamatlietā tā nav piemērojama *ratione temporis*, tomēr sniedz noderīgas norādes. Proti, šis direktīvas 14. pantā ir paredzēts, ka aizdevējam ir jāpilda savs pienākums sniegt pirms līguma noslēgšanas informāciju, izmantojot šīs direktīvas II pielikumā minēto Eiropas standartizētās informācijas lapu (ESIL). Taču šī pielikuma 3. iedaļas “Aizdevuma galvenās iezīmes” 6. punktā tikai ir paredzēts, ka “šajā iedaļā izskaidro, vai aizņēmuma likme ir fiksēta vai mainīga, un attiecīgos gadījumos norāda laukos, kuros procentu likme nemainās, turpmāko procentu likmes pārskatīšanas biežumu un aizņēmuma likmes svārstību ierobežojumus, piemēram, maksimālo un minimālo robežvērtību”.

84 Skat. šo secinājumu 14. punktu.

sniedzot pierādījumu par pārskatāmības prasības ievērošanu, nenoliedzami ir atbilstoša norāde, bet tam vienam pašam nevar būt izšķiroša nozīme. Šis ar roku rakstītais noteikums nenoliedzami pierāda, ka patērētāja uzmanība ir vērsta uz sekām, kāda ir noteikumam par procentu likmes minimumu. Tomēr šāds noteikums nav pietiekams pierādījums tam, ka ir ievērotas Tiesas un *Tribunal Supremo* (Augstākā tiesa) noteiktās stingrās pārskatāmības prasības. Norāde, kuru veido šis ar roku rakstītais noteikums, tāpat, manuprāt, ir jāpapildina ar citiem saskanīgiem pierādījumiem.

89. Ņemot vērā minētos apsvērumus, es ierosinu Tiesai uz ceturto jautājumu atbildēt, ka noteikums par procentu likmes minimumu, par kuru nav notikusi atsevišķa apspriešanās, ir jāuzskata par pārskatāmu Direktīvas 93/13 4. panta 2. punkta un 5. panta izpratnē, ja patērētājs var saprast, kādas ekonomiskās sekas tas viņam rada. It īpaši līgumā, kurā tas ir iekļauts, ir pārskatāmi jāizklāsta ar šo noteikumu paredzētā mehānisma pamati un īpatnības. Savukārt nevar prasīt, lai pārdevējs vai piegādātājs izskaidrotu turpmākos ikmēneša maksājumus, kas klientam būtu jāveic, ja nebūtu minētā noteikuma.

V. Secinājumi

90. Ņemot vērā visus iepriekš minētos apsvērumus, es ierosinu Tiesai *Juzgado de Primera Instancia e Instrucción Nr. 3 de Teruel* (Tervelas Pirmās instances un izmeklēšanas tiesa Nr. 3, Spānija) uz uzdotajiem jautājumiem atbildēt šādi:

- 1) Padomes Direktīvas 93/13/EEK (1993. gada 5. aprīlis) par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos 6. panta 1. punktam nav pretrunā tas, ka – gadījumā, kad starp patērētāju un pārdevēju vai piegādātāju ir noslēgts līgums, ir radušās nopietnas šaubas par šī līguma noteikuma iespējamo negodīgumu šīs direktīvas 3. panta 1. punkta izpratnē un līgumslēdzējas puses, noslēdzot turpmāku līgumu, ir grozījušas attiecīgo noteikumu, apstiprinājušas sākotnējā līguma spēkā esamību un savstarpēji atteikušas celt prasību tiesā par šiem noteikumiem, – šis līgums rada saistošas sekas patērētājam, ja patērētājs ir brīvi un apzināti piekritis minētajam līgumam.
- 2) Par līguma noteikumu nav notikusi atsevišķa apspriešanās Direktīvas 93/13 3. panta 1. punkta izpratnē, ja patērētājam nav bijis reālu iespēju iespaidot tā saturu. Šo apstākli izvērtē, ņemot vērā līguma noslēgšanas apstākļus, un it īpaši starp pusēm notikušu diskusiju apjomu saistībā ar šī noteikuma priekšmetu. Ja runa ir par iepriekš noformulētu standarta noteikumu, pārdevējam vai piegādātājam ir jāsniedz pierādījumi, ka par šo noteikumu ir notikusi šāda apspriešanās saskaņā ar šīs direktīvas 3. panta 2. punktu.
- 3) Noteikums par savstarpēju atteikšanos no prasību celšanas tiesā, kas nav ticis atsevišķi apspriests, ir negodīgs Direktīvas 93/13 3. panta 1. punkta izpratnē, izņemot gadījumu, kad tas ir paredzēts līgumā, kura pats mērķis ir atrisināt starp patērētāju un pārdevēju vai piegādātāju pastāvošo strīdu. Tomēr pat šādā gadījumā šādam noteikumam ir jābūt saderīgam ar pārskatāmības prasību, kas izriet no šīs direktīvas 4. panta 2. punkta un 5. panta. Tiek uzskatīts, ka vidusmēra patērētājs var saprast tiesiskās un ekonomiskās sekas, kas viņam izriet no šādā līgumā iekļautā noteikuma par abpusēju atteikšanos no prasību celšanas tiesā par iepriekš noformulēta līguma noteikuma spēkā esamību, ja šī līguma noslēgšanas brīdī viņš apzinās šī pēdējā minētā noteikuma iespējamo trūkumu, minētajā direktīvā paredzētās tiesības, kuras viņš šajā ziņā varētu izmantot, to, ka viņš var brīvi noslēgt minēto līgumu vai to noraidīt un celt prasību tiesā, kā arī to, ka pēc tā noslēgšanas šī iespēja viņam būs liegta.
- 4) Noteikums par procentu likmes minimumu, par kuru nav notikusi atsevišķa apspriešanās, ir jāuzskata par pārskatāmu Direktīvas 93/13 4. panta 2. punkta un 5. panta izpratnē, ja patērētājs var saprast ekonomiskās sekas, kas viņam no tā izriet. It īpaši līgumā, kurā tas ir iekļauts, ir

pārskatāmi jāizklāsta ar šo noteikumu paredzētā mehānisma pamati un īpatnības. Savukārt nevar prasīt, lai pārdevējs vai piegādātājs izskaidrotu turpmākos ikmēneša maksājumus, kas klientam būtu jāveic, ja nebūtu minētā noteikuma.